

לקוטי תורה • שיר השירים • מאמר 34

מה יפו פעמיך בנעלים כו'

מה יפו פעמיך בנעלים

ה"נעל", השכבה הנמוכה והחיצונית ביותר, היא שמכילה את עיקר היופי. למעלה, המלאך סנדלפון הוא הנעל של מלכות: הוא גם מגביל את הבריאה וגם מעלה את התפילה אל הכתר; באדם, הנפש הבהמית, המתבררת באמצעות מסירות הנפש שבקריאת שמע, באמצעות מצוות, צדקה ושמחה, נעשית הנעל שמגשימה את תכלית הבריאה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/34

הנקודה

ה"נעל", השכבה הנמוכה והחיצונית ביותר, היא שמכילה את עיקר היופי. למעלה, המלאך סנדלפון הוא הנעל של מלכות: הוא גם מגביל את הבריאה וגם מעלה את התפילה אל הכתר; באדם, הנפש הבהמית, המתבררת באמצעות מסירות הנפש שבקריאת שמע, באמצעות מצוות, צדקה ושמחה, נעשית הנעל שמגשימה את תכלית הבריאה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

הגמרא מפרשת את הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים" על עולי הרגל העולים לירושלים; כיום התפילה באה במקום העלייה לרגל ומאחדת את מידותיהם של שלושת האבות. ההתבוננות בכך שהעולמות נבראו ממאמר אלקי אחד מולידה אהבה ויראה. תפילת שמונה עשרה מבקשת שינוי רצון שלמעלה ממדרגת התורה, והשינוי מושג באמצעות מסירות הנפש שבקריאת שמע ובאמצעות המלאך סנדלפון, שמפשיט את התפילות מן הגשמיות וקושר אותן ככתרים. סנדלפון הוא ה"נעל" המכסה את מלכות: באמצעות המלאכים, הבריאה הבאה ממלכות מקבלת גבולות; ומכיוון שהסוף מושרש בתחילה, הנקודה הנמוכה ביותר מגיעה אל הגבוהה ביותר. באדם, הנפש הבהמית, שמקורה ב"עור" החיצוני של אהבת המלאכים ויראתם, נעשית לנעל כאשר היא נכפפת ומשתנה. בשבת היא עולה, ואילו ביום הכיפורים הנשמה עולה למעלה מן העור. חלקו השני של הפסוק עוסק בצדקה הניתנת בסתר, שנעשית לכתר וממשיכה את התורה למטה. שתי הנעליים הן המצוות ושמחת המצוות.

מבנה

1	פעמי עולי הרגל והתפילה	4-11
הפסוק עוסק בעלייה לרגל בחגים; כיום התפילה באה במקומה וכוללת בבת אחת את שלושת האבות; ההתבוננות בכך שהבריאה נוצרה ממאמר אחד מולידה אהבה ויראה.		
2	סנדלפון, הנעל של מלכות	5
תפילת שמונה עשרה מבקשת שינוי רצון שלמעלה מן התורה, המושג באמצעות מסירות הנפש שבקריאת שמע ובאמצעות סנדלפון, שמעניק לבריאה הבאה ממלכות את גבולותיה ומעלה את התפילה ככתרים.		
3	הנפש הבהמית כנעל	7-6
הנפש הבהמית, שמקורה ב"עור" החיצוני של המלאכים, נעשית לנעל באמצעות קריאת שמע; סדר התפילה דרך העולמות; עלייתה בשבת ובחגים, ועליית יום הכיפורים למעלה מן העור.		
4	חסדו של הנדיב	8
הכוח למסור את עצמנו בקריאת שמע בא מחסדו העליון של אברהם, המתחדש בכל בוקר כדי שנוכל להתפלל.		
5	צדקה, הירכיים הנסתרות	11-9
”חמוקי ירכיך” הם הצדקה הניתנת בסתר מיגיע כפיו של אדם, שנעשית לכתר שעל הראש וממשיכה את התורה למטה; גם לתורה יש ”ירכיים” נסתרות; הנעל הראשונה היא המצוות.		

הנעל השנייה היא שמחת המצווה, שמקורה במחנה מיכאל; הנעליים הן מטטרון וסנדלפון, העולים בשבת; ו"נעליים מרגל לרגל" שבמשנה.

מו ש ג י ם

סנדלפון סנדלפון

המלאך ה"קושר כתרים ליוצרו" מתפילות ישראל. שמו כולל את המילה סנדל: הוא ה"נעל" המכסה את מלכות ומעניק לבריהא את גבולותיה.

הנעל (נעל) נעל

הכיסוי החיצוני של ה"רגל": למעלה, סנדלפון שמעל מלכות; באדם, הנפש הבהמית המלבישה את הנפש האלקית, ולאחר שהיא מזדככת נעשית לעיקר היופי.

שינוי רצון שינוי הרצון

זהו הדבר שבקשות תפילת שמונה עשרה מבקשות: שינוי הנמשך מבעל הרצון, למעלה מן הרצון המתבטא בתורה.

מסירות נפש מסירות נפש

מסירת האדם את עצמו באמירת המילה "אחד" שבקריאת שמע; היא מגיעה למעלה ממדרגת התורה ומכינה את הדרך לתפילת שמונה עשרה.

מלכות מלכות

המידה שבאמצעותה נברא דבר מאין, שכן "אין מלך בלא עם"; שם אלקים, המעלים את שם הוי'.

הכנעה והפיכה (אתכפיא ואתהפכא) אתכפיא ואתהפכא

שתי הדרכים שבהן הנפש הבהמית מזדככת, ובאמצעותן היא נעשית ל"נעל".

עור עור

המדרגה החיצונית ביותר של כל עולם: מקור הנפש הבהמית ונקודת האחיזה של השטן. האדם נברא כדי לזכך אותו ולהפוך חושך לאור.

קטע 1 • 11-4

פעמי עולי הרגל והתפילה

1 מה יפו פעמיך¹ בנעלים^{2,3,4} כו'. הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ספ"ד [סוף פרק ד'] דסוכה (דמ"ט ע"ב)

ובפ"ק [ובפרק קמא] דחגיגה (דף ג' ע"א)

"מה יפו פעמיך בנעלים" וכו'. והנה אמרו רבותינו ז"ל בסוף הפרק הרביעי של Sukkah (49b) ובפרק הראשון של Chagigah (folio 3a),

המאמר פותח בפסוק משיר השירים ז, ב: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב". אדמו"ר הזקן מתחיל בפירוש חז"ל לפסוק, המופיע בשני מקומות: בסוף הפרק הרביעי של Sukkah ובפרק הראשון של Chagigah.

שהפסוק הזה נאמר על כנס"י [כנסת ישראל] בשעה שהיו עולים לרגל. כמ"ש שלש פעמים בשנה יראה^{5,6} כו' את פני ה' אלקיך.

שפסוק זה נאמר על כנסת ישראל בשעה שהיו עולים לרגל, כמו שכתוב: "שלש פעמים בשנה יראה" וכו', "את פני ה' אלקיך".

חז"ל קוראים את הפסוק כשבח על "פעמיהם" של ישראל בעלייתם לירושלים בשלושת הרגלים. כך נקשר הפסוק למצוות התורה שכל זכר יראה לפני ה' שלוש פעמים בשנה.

ועתה משחרב בהמ"ק [בית המקדש] תפלה במקום קרבן⁷ שבחינת יראה את פני ה' אלקיך הוא עתה בתפלה רק שאז היה השראת השכינה למטה במקום גשמי כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי⁸ כו'

ועתה, משחרב בית המקדש, התפילה היא במקום הקרבן, כך שבחינת "את פני ה' אלקיך" מתקיימת עתה בתפילה; אלא שאז הייתה השראת השכינה למטה במקום גשמי, כמו שכתוב: "ועשו לי מקדש ושכנתי" וכו'.

משחרב בית המקדש, התפילה באה במקום הקרבנות, ולכן "להיראות לפני ה'" מתקיים כיום בתפילה. ההבדל הוא שבזמן המקדש שרתה השכינה במקום גשמי, במשכן, כפי שנאמר בפסוק: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

לזה היה אז בהתחלקות ג' זמנים פסח שבועות סוכות נגד ג' אבות אברהם יצחק יעקב.

ולכן היו אז שלושה מועדים נפרדים: פסח, שבועות וסוכות, כנגד שלושת האבות, אברהם, יצחק ויעקב.

מכיוון שהשראת השכינה הייתה קשורה למקום גשמי, היא התחלקה גם לזמנים נפרדים: שלושת הרגלים. כל חג מתאים לאחד משלושת האבות, לפי הסדר: פסח לאברהם, שבועות ליצחק וסוכות ליעקב.

2 ועתה בתפלה השראה זו היא בבחי' הרוחניות הוא בלי התחלקות כי התפלה כלול מגי' בחי' אברהם יצחק יעקב כי תפלות אבות תקנום⁹

אך עתה, בתפילה, השראה זו היא במישור הרוחני ואינה מתחלקת, שכן התפילה כוללת את שלוש הבחינות של אברהם, יצחק ויעקב, שהרי "תפילות אבות תיקנום",

התפילה היא המקבילה הרוחנית לעלייה לרגל, ולכן היא אינה מתחלקת לזמנים נפרדים: בכל תפילה כלולים יחד שלושת האבות. דברי הגמרא שהאבות תיקנו את התפילות מובאים כתמיכה לכך.

כי יש פסוקים בתפלה מבחי' אברהם בחי' האהבה ויש מבחי' יראה ויש מבחינת יעקב מדת הרחמנות כמי' אתה ה' לא תכלא רחמיך¹⁰ כוי

שכן יש בתפילות פסוקים מבחינת אברהם, בחינת האהבה; ויש [פסוקים] מבחינת היראה; ויש [פסוקים] מבחינת יעקב, מידת הרחמים, כמו שכתוב: "אתה הוי' לא תכלא רחמיך" וכו'.

חלקים מסוימים בתפילות מבטאים אהבה, מידתו של אברהם; חלקם מבטאים יראה, מידתו של יצחק; וחלקם מבטאים רחמים, מידתו של יעקב. הפסוק "אתה הוי' לא תכלא רחמיך" ממני' מובא כדוגמה לסוג השלישי.

(ועמ'ש מזה בפי' פנחס סדי'ה צו את בני¹¹ ישראל כוי גבי להקריב לי במועדו) והנה כתיב כה אמר¹² ה' ליעקב אשר פדה את אברהם כי

(ועיינו במה שנכתב על כך בפרשת פינחס, בסוף המאמר הפותח במילים "צו את בני ישראל" וכו', בעניין "להקריב לי במועדו"). והנה כתוב: "כה אמר הוי' ליעקב אשר פדה את אברהם". כי

ההערה שבסוגריים מפנה את הקורא למאמר בפרשת פינחס העוסק בנושא זה. לאחר מכן מצטט אדמו"ר הזקן את הביטוי "ליעקב אשר פדה את אברהם" (בפסוק עצמו כתוב "לבית יעקב"), שאותו הוא מפרש כך: הרחמים, מידתו של יעקב, פודים את האהבה, מידתו של אברהם; החלקים הבאים מסבירים כיצד.

הנה עיקר בקשת הרחמים בשתי ברכות שלפני קי'ש [קריאת שמע] הוא על ניצוץ אלקות שאין לנו אהוהי"ר [אהבה ויראה] מחמת העדר ההתבוננות

עיקר בקשת הרחמים בשתי הברכות שלפני קריאת שמע היא על ניצוץ האלקות, שאין בנו אהבה ויראה מחמת העדר ההתבוננות;

בשתי הברכות שלפני קריאת שמע אנו מבקשים מה' רחמים, והבקשה היא על ניצוץ האלקות שבתוכנו, שאין בו אהבה ויראה. הסיבה לחסרון זה היא שלא התבוננו בגדולת ה'.

כי בחי' בינה הוא המוליד אהבה ויראה לזה אנו מבקשים רחם עלינו ותן בלבנו בינה להיות מבין דבר¹³ מתוך דבר.

שכן בחינת בינה היא המולידה אהבה ויראה. לכן אנו מבקשים: "רחם עלינו ותן בלבנו בינה", כדי להיות מי ש"מבין דבר מתוך דבר".

אהבה ויראה "נולדות" מבינה, כוח ההבנה וההתבוננות. לכן אנו מבקשים בברכה שלפני קריאת שמע: "רחם עלינו ותן בלבנו בינה": אנו מבקשים רחמים, מידתו של יעקב, כדי לעורר אהבה, מידתו של אברהם, וכך "יעקב פדה את אברהם".

היינו להתבונן בהתהוות מאין ליש איך שכל בריאת העולם הוא בדבור¹⁴ אחד כביכול כמ", בדבר ה' כו'.¹⁵

כלומר, להתבונן בהתהוות יש מאין: כיצד כל בריאת העולם היא, כביכול, בדיבור אחד, כמו שכתוב: "בדבר הוי" וכו'.

ההתבוננות המדוברת כאן היא בבריאה יש מאין: העולם כולו נברא באמצעות דיבור אלוקי אחד, כביכול, כפי שנאמר: "בדבר הוי' שמים נעשו". הפסקה הבאה מבארת את משמעות הדבר.

3 וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] במאמר אחד יכול להבראות^{16, 17} כו' ומבשרי אחזה¹⁸ כמשל באדם שדבור אחד בטל לגבי מהות הנפש וכלא ממש חשיבא.

וכפי שאמרו חז"ל: "בעשרה מאמרות נברא העולם", ו"במאמר אחד יכול להיבראות" וכו'. ועל הפסוק "מבשרי אחזה": אפשר ללמוד זאת כמשל מאדם, שאמירה אחת שלו בטלה ביחס למהות הנפש ונחשבת ממש כאין.

במשנה באבות נאמר שהעולם יכול היה להיברא במאמר אחד של ה'. הפסוק "מבשרי אחזה" מלמד אותנו שאפשר ללמוד על ה' מן האדם: מילה אחת שאדם אומר היא כאין וכאפס ביחס לנפש שמדברת אותה.

וכמ"שכ למעלה כל העולמות עליונים ותחתונים כו' הם בדבור אחד כביכול וכולם כלא ממש חשיבא לגבי עצמותו ית'.

וכך גם למעלה: כל העולמות, העליונים והתחתונים וכו', נבראו כביכול בדיבור אחד, וכולם נחשבים ממש כאין ביחס לעצמותו יתברך.

כך גם למעלה: כל העולמות, העליונים והתחתונים, נובעים כביכול מדיבור אחד של ה', והם כאין וכאפס לעומת עצמותו. התבוננות זו מולידה אהבה ויראה.

4 ומאריכות ההתבוננות הנ"ל נולדה מדת אהבה בחי' אברהם ואח"כ אברהם הוליד את יצחק¹⁹ כוי ולא נבוש כוי לעולם ועד.

ומתוך ההתבוננות הממושכת שהזכרה לעיל נולדת מידת האהבה, בחינת אברהם; ואחר כך "אברהם הוליד את יצחק" וכו'. "ולא נבוש" וכו', "לעולם ועד".

התבוננות ממושכת מולידה תחילה אהבה, מידתו של אברהם, ואחר כך יראה, מידתו של יצחק, כפי שרומז הפסוק "אברהם הוליד את יצחק". המילים "ולא נבוש... לעולם ועד" לקוחות מהברכה שלפני קריאת שמע, מיד לאחר הבקשה שלבנו יהיה מאוחד באהבת ה' וביראתו.

פיי לעולם ועד שיהיה אז התגלות אלקות כמ"ש ונגלה כבוד²⁰ הוי' וראו כל בשר כוי

פירוש "לעולם ועד" הוא שאז תהיה התגלות אלקות, ככתוב: "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר" וכו'.

אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "לעולם ועד" כמתייחסות לעתיד, שבו האלקות תתגלה בגלוי, כפי שאומר ישעיהו: "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו".

אז יהיה הבושה לעולם ועד על מעשה עוה"ז הקשים ורעים בבחי' יש ונפרד לגמרי דבאמת אני הוי' לא שנית²¹ כוי וגם עתה אין דבר מסתיר לנגדו ית'.

אז תהיה הבושה "לעולם ועד" על מעשי העולם הזה, הקשים והרעים, שנעשו מתוך תחושה של ישות נפרדת לגמרי; שהרי באמת "אני הוי' לא שנית" וכו', וגם עכשיו אין דבר מסתיר מפניו יתברך.

כאשר האלקות תתגלה, תהיה בושה מתמשכת על מעשים שנעשו בעולם הזה כאילו הוא ישות נפרדת ועצמאית. האמת היא שה' אינו משתנה בעקבות הבריאה, וגם עכשיו אין דבר שמסתיר אותו באמת; רק נדמה שהעולם עומד בפני עצמו.

כי אתה הוא עד שלא נברא ואתה הוא משנברא כוי. ולזה היא הבושה לעולם ועד כוי (ועמ"ש מזה ג"כ בד"ה והנה מנורת זהב²²):

שהרי "אתה הוא עד שלא נברא ואתה הוא משנברא" וכו'. ומשום כך תהיה הבושה "לעולם ועד" וכו'. (ועיין גם במה שנתבאר על כך במאמר המתחיל "והנה מנורת זהב").

מילים מתפילת שחרית אומרות שה' הוא אותו ה' לפני הבריאה ואחריה, ולכן העולם לעולם אינו מסתיר אותו באמת; משום כך, כשהתגלות תבוא, תהיה בושה על כך שנהגנו כאילו העולם מסתיר אותו. הסוגריים מפנים את הקורא למאמר "והנה מנורת זהב", להרחבה בנושא.

קטע 2 • 51

סנדלפון, הנעל של מלכות

5 ב והנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] סנד"ל [סנדלפון] קושר כתרים לקונו^{23,24} מתפלתיהן של ישראל

הנה בלשון הגמרא נק' סנד"ל [סנדלפון]

2. והנה, אמרו חז"ל שסנדלפון קושר כתרים לקונו מתפלתיהם של ישראל. בלשון הגמרא הוא נקרא "סנדל".

סעיף ב' פותח בדברי חז"ל שהמלאך סנדלפון "קושר כתרים לקונו", ומוסיף: "מתפלתיהם של ישראל". לאחר מכן מצביע אדמו"ר הזקן על כך שבשם המלאך כלולה המילה "סנדל", שבה משתמשת הגמרא לציון נעל.

(כי של נעליך²⁵ תרגום ירושלמי סנדלך והדריך בנעלים²⁶ תרגם יונתן בסנדלין)²⁷ ובלשון המקרא נק'

נע"ל הוא החופה את רוב הרגל והוא הקושר כתרים מתפלות של ישראל מתפלות הוא בחי ש"ע [שמונה

עשרה]²⁸

(שכן את "של נעליך" מתרגם תרגום ירושלמי "סנדלך", ואת "והדריך בנעלים" מתרגם יונתן "בסנדלין"); ובלשון המקרא הוא נקרא "נעל". הנעל מכסה את רוב הרגל, וזהו מי שקושר כתרים מתפלתיהם של ישראל. "מתפלות" היא בחינת שמונה עשרה,

התרגומים הארמיים מתרגמים את המילה המקראית לנעל, "נעל", כ"סנדל"; נמצא שהסנדל שבגמרא והנעל שבמקרא הם אותו דבר. הנעל מכסה את רוב הרגל, וזהו תפקידו של סנדלפון; התפלות שמהן הוא יוצר כתרים הן, בפרט, תפילת שמונה עשרה.

כי כל הבקשות שבשמונה עשרה חננו מאתך כו' וגאלנו כו' רפאנו כו' הוא הבקשות להיות שינוי הרצון למעלה מבחינת תורה

שכן כל הבקשות שבתפילת שמונה עשרה — "חננו מאתך" וכו', "וגאלנו" וכו', "רפאנו" וכו' — הן בקשות שיהיה שינוי רצון למעלה מבחינת התורה,

כל בקשה בתפילת שמונה עשרה — על דעת, על גאולה, על רפואה — מבקשת מה' לשנות את מה שרצונו גור עד כה. שינוי כזה צריך לבוא מבחינת רצון שלמעלה מהתורה.

כי אורייתא מחכמה נפקת כו'. והנה הנהגת העולמות הוא ע"פ ד"ת [דברי תורה] כי אין יסורים בלא עון.²⁹

שהרי "אורייתא מחכמה נפקת" וכו'. והנה, הנהגת העולמות היא על פי דברי תורה, שכן "אין יסורים בלא עון".

התורה "יוצאת מחכמה", מחכמתו של ה', והעולמות מתנהלים לפי כלליה, ובהם העיקרון התלמודי שייסורים באים רק בגלל עון. לכן העולם, כפי שהוא, מתנהל לפי משפט התורה.

וכמ"כ [וכמו כן] אריכת הגלות ג"כ בודאי ע"פ ד"ת [דברי תורה] לזה אנו מקשים שיהיה שינוי רצון כו' למעלה מבחי' הרצון הנמשך בהתורה דמחכמה נפקת כו'

וכמו כן, גם אריכות הגלות היא בודאי על פי דברי תורה. לכן אנו מבקשים שיהיה שינוי רצון וכו' למעלה מבחינת הרצון הנמשך בתורה, ש"מחכמה נפקת" וכו';

גם הגלות הארוכה מתאימה למשפט התורה. לכן, כשאנו מתפללים לשינוי, אנו מבקשים שהוא יבוא מלמעלה מהרצון המתבטא בתורה, שבעצמה יוצאת מחכמה. (כדפוס מופיעות כנראה טעויות: "מקשים" במקום "מבקשים", ו"הרצון" במקום "הרצון").

היינו שיומשך מבחי' בעל הרצון כו' (ועמ"ש מזה בדי"ה תקעו בחדש^{30,31} גבי כי רצון העליון יש לו שני בחינות כו')

כלומר, שיומשך מבחינת בעל הרצון וכו'. (ועיינו במה שנכתב על כך בדיבור המתחיל "תקעו בחדש", בעניין "כי רצון העליון יש לו שני בחינות" וכו').

הבקשה היא שהשינוי יימשך מבחינת "בעל הרצון" — ה' עצמו, שלמעלה מכל ביטוי מסוים של רצונו. ההערה בסוגריים מפנה למאמר "תקעו בחדש", שמסביר שלרצון העליון יש שתי בחינות.

והנה כדי שנוכל להתפלל ש"ע [שמונה עשרה] בבקשות כנ"ל צריך בתחלה לסמוך גאולה לתפלה הוא בחי' מס"נ [מסירות נפש] שבק"ש [שבקריאת שמע] שמע ישראל³² כו'

והנה, כדי שנוכל להתפלל שמונה עשרה בבקשות כנ"ל, צריך תחילה לסמוך גאולה לתפילה. זו בחינת מסירות נפש שבקריאת שמע: "שמע ישראל" וכו',

לפני תפילת שמונה עשרה אומרים את קריאת שמע, וההלכה דורשת לסמוך את "גאולה" — הברכה שלאחר שמע — לתפילה. אדמו"ר הזקן מפרש כאן את ה"גאולה" כמסירות הנפש שבקריאת שמע, שצריכה לבוא תחילה.

בכל לבבך ובכל נפשך³³ כו' פ"י שמע הוא לשון התבוננות איך שהו"י אלקינו הו"י אחד בחי' אחדות פשוט כו'

"בכל לבבך ובכל נפשך" וכו'. פירושו של "שמע" הוא התבוננות בכך שהו"י אלקינו הו"י אחד, בחינת אחדות פשוטה וכו',

ב"שמע ישראל" פירוש המילה "שמע" הוא להבין ולהתבונן בכך שה' אחד, באחדות פשוטה ומוחלטת. האהבה אליו "בכל נפשך" היא מסירות הנפש שבאה בעקבות התבוננות זו.

וכל העולמות הם רק בדבור אחד כנ"ל וכלא ממש חשיבא לגבי מהותו ועצמותו ית' כנ"ל ובהעמקת ההתבוננות באכיכות כנ"ל

וכל העולמות מתקיימים רק מכוח דיבור אחד, כנזכר לעיל, ונחשבים ממש כאין וכאפס ביחס למהותו ועצמותו ית', כנזכר לעיל. וכשמעמיקים בהתבוננות באריכות, כנזכר לעיל,

ההתבוננות היא זו שתוארה בחלק 1: כל העולמות נבראו מדיבור אחד, והם כאין וכאפס לפני עצמות ה'. עיסוק מעמיק וממושך בכך (הנוסח המודפס "באכיכות" הוא ככל הנראה טעות, והכוונה ל"באריכות") מוביל למה שמתואר בחלק הבא.

אזי נכספה וגם כלתה³⁴ נפשו להיות נכלל בעצמותו ית' מי לי בשמים³⁵ ועמך לא חפצתי בארץ.

אזי נפשו נכספת וגם כלתה, להיות נכללת בעצמותו ית': "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ".

התבוננות עמוקה וממושכת מביאה את הנפש לכמיהה לה', עד שהיא "כלתה" — מבקשת להיכלל בעצמותו. הפסוק "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ" מבטא את הכמיהה הזאת.

פי' ועמך אפילו כל האורות עליונים גבוה מעל גבוה³⁶ כוי לא חפצתי (עמ"ש סד"ה כי קרוב אליך הדבר)^{37,38} רק ליכלל בעצמותו ומהותו ית' בחי' אחדות פשוט

כלומר, "ועמך" — אפילו כל האורות העליונים, "גבוה מעל גבוה" וכו' — "לא חפצתי" (ראו מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "כי קרוב אליך הדבר"), אלא רק להיכלל בעצמותו ומהותו ית', בבחינת אחדות פשוטה.

אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "ועמך" כמתייחסות לכל מה שנלווה לה', אפילו לאורות הרוחניים הנעלים ביותר: הנפש אינה חפצה בהם, אלא בעצמות ה' בלבד. הסוגריים מפנים לסוף המאמר "כי קרוב אליך הדבר" בפרשת ניצבים.

והיינו ע"י והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך³⁹ שהוא ע"י התקשרות מחשבתו ודבורו בתורה להיות דבר ה' דבר בו כמ"ש ואשים דברי בפיו⁴⁰ וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] אלו ואלו דברי⁴¹ אלהים חיים כוי

והיינו על ידי "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך", כלומר, על ידי התקשרות מחשבתו ודיבורו בתורה, כדי שדבר ה' ידבר בו, כמו שכתוב: "ואשים דברי בפיו", וכמאמר רבותינו ז"ל: "אלו ואלו דברי אלקים חיים" וכו'.

הכמיהה הזאת מקבלת כלי באמצעות "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך", כלומר, על ידי התקשרות מחשבתו ודיבורו של האדם בתורה, כך שדבר ה' עצמו ידבר דרכו. "ואשים דברי בפיו" ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים" מלמדים שנוסח התורה שאדם אומר הוא דבר ה'.

(ועמ"ש בד"ה כי ביום הזה יכפר)^{42,43} ואח"כ בפ' שניה שבק"ש [שבקריאת שמע] כתיב ואספת דגנך⁴⁴ הוא מעשה הצדקה כוי

(וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "כי ביום הזה יכפר"). ואחר כך, בפסקה השנייה של קריאת שמע, כתוב: "ואספת דגנך", והיא מעשה הצדקה וכו'.

הסוגריים מפנים למאמר "כי ביום הזה יכפר". הפסקה השנייה של קריאת שמע מבטיחה "ואספת דגנך", ואדמו"ר הזקן מזהה זאת עם מעשה הצדקה הניתן מתוך מה שאדם מרוויח.

ועי' מסי'נ [מסירות נפש] שבק"ש [שבקריאת שמע] כני'ל שהוא למעלה מבחי' התורה כמבואר בכמה מקומות וכמו שמרומז ג"כ בגמרא יש קונה עולמו בשעה אחת⁴⁵ כוי

ועל ידי מסירות נפש שבקריאת שמע, כנזכר לעיל, שהיא למעלה מבחינת התורה, כפי שנתבאר בכמה מקומות, וכפי שרמזו גם בגמרא: "יש קונה עולמו בשעה אחת" וכוי —

מסירות הנפש שבקריאת שמע מגיעה למעלה ממדרגת התורה, כפי שמוסבר בכמה מקומות בתורת החסידות. הגמרא רומזת לכך באומרה "יש קונה עולמו בשעה אחת", על אדם שזכה לחיי העולם הבא ברגע אחד, כשמסר את נפשו.

שעה מלשון וישע כוי עי'זי נוכל אח"כ להתפלל שמוי'ע [שמונה עשרה] שיהיה שינוי הרצון למעלה מבחי' התורה כוי (ועמ"ש ע"פ אחת היא יונתי תמתי⁴⁶ תאומתי)

"שעה" היא מלשון "וישע" וכוי — באמצעות כך נוכל להתפלל אחר כך תפילת שמונה עשרה, כדי שיהיה שינוי רצון למעלה מבחינת התורה וכוי (וראו מה שכתוב על הפסוק "אחת היא יונתי תמתי תאומתי").

אדמו"ר הזקן מקשר את המילה "שעה" למילה "וישע", שנאמרה על כך שה' פנה בחיוב אל מנחתו של הבל. באמצעות מסירות הנפש נוכל לבקש אחר כך בתפילת שמונה עשרה שינוי רצון, למעלה ממדרגת התורה; הסוגריים מפנים למאמר על הפסוק "אחת היא יונתי תמתי".

אך מחשבותינו ודבורנו שבתפלה הוא גשמי ואיך יכול לעורר למעלה לבחי' רצון כתר עליון כוי הוא עי' המלאך סנדי'ל [סנדלפון] המקבל תפלות של ישראל⁴⁷ ומפשיט⁴⁸ [ומפשיטה] מגשמיות לרוחניות וקושר כתרים כוי⁴⁸

אך מחשבותינו ודיבורנו בתפילה הם גשמיים, ואם כן, כיצד הם יכולים לעורר למעלה, בבחינת הרצון של כתר עליון וכוי? הדבר נעשה באמצעות המלאך סנדלפון, המקבל את תפילות ישראל ומפשיט אותן מגשמיותן והופך אותן לרוחניות, וקושר כתרים וכוי.

מתעוררת כאן שאלה: מחשבותינו ומילותינו בתפילה הן גשמיות, ולכן כיצד הן יכולות להגיע אל הרצון האלוקי שבמדרגת כתר, שלמעלה מחכמה? התשובה היא המלאך סנדלפון, המקבל את התפילות, מפשיט מהן את צורתן הגשמית ומעלה אותן כ"כתרים" רוחניים.

(ועמ"ש מזה בד"ה נר חנוכה⁴⁹ כוי מזוזה מימין ובד"ה צו את בניי [בני ישראל]⁵⁰ כוי את קרבני וע' בזהר פ' בשלח נ"ח⁵¹ אי וישלח קס"ז ב'.⁵² תצא רע"ח⁵³ א').

(וראו גם את שנכתב על כך במאמרים המתחילים "נר חנוכה" וכוי, "מזוזה מימין", ובמאמר המתחיל "צו את בני ישראל" וכוי, "את קרבני"; וכן בזהר, פרשת בשלח, 58a; וישלח, 167b; תצא, 278a.)

הטקסט מפנה לשני מאמרים העוסקים בנושא זה: אחד בתורה אור על נר חנוכה והמזוזה, ואחד בלקוטי תורה על פינחס, וכן לשלושה מקומות בזהר. שם נאמר שסנדלפון לוקח את תפילות ישראל ועושה מהן כתר לאדונו.

והנה ענין בחי' סנדל ונעל הנ"ל צריך להבין תחלה ענין השתלשלות העולמות והתהוות מאין ליש⁵⁴ דהנה באמת הגם שבחי' השתלשלות הוא ע"י בחי' מדותיו ית'

כדי להבין את עניין בחינת הסנדל והנעל שהוזכרו לעיל, יש להבין תחילה את עניין השתלשלות העולמות והתהוות יש מאין. שכן, אף שההשתלשלות היא באמצעות בחינת מידותיו יתברך,

כדי להבין מדוע המלאך נקרא "סנדל" ו"נעל", יש להבין תחילה כיצד העולמות משתלשלים וכיצד הם מתהווים יש מאין. סדר ההשתלשלות נקבע על פי מידותיו של ה'.

כמו יום ראשון נמשך בחי' יהי אור⁵⁵ שהוא בחי' חסד עליון וביום ב' יהי רקיע⁵⁶ כוי.

כמו שביום הראשון נמשכה בחינת "יהי אור", שהיא בחינת חסד עליון, וביום השני "יהי רקיע" וכו',

ימי הבריאה הולכים לפי המידות: ביום הראשון "יהי אור" — אורו של החסד העליון; ביום השני "יהי רקיע", וכן הלאה, מידה אחר מידה.

עכ"ז [עם כל זה] מהשתלשלות חסד עליון לא היה יכול להתהוות בחי' יש ובע"ג [ובעלי גבול / ובעל גבול]

בבחי' נפרד רק אדרבה ביטול לגמרי כמשל זיו השמש בשמש

אף על פי כן, מהשתלשלות החסד העליון לא היו יכולים להתהוות בחינת יש וברואים מוגבלים ונפרדים, אלא אדרבה, היה נוצר ביטול מוחלט, כמשל זיו השמש בתוך השמש.

אולם החסד לבדו אינו יכול ליצור ברואים מוגבלים שחשים נפרדים; כל מה שנמשך ממנו נשאר בטל לחלוטין במקורו, כמו אור השמש כשהוא עדיין בתוך השמש. כדי שייווצר עולם שחש כמציאות בפני עצמה דרוש דבר נוסף.

אך עיקר התהוות מאין ליש הוא ע"פ מדת מלכות⁵⁷ כי אין מלך בלא עם⁵⁸ הוא בחי' שם אלקים שהוא בחי' נרתק המכסה ומסתיר לשם הוי'

אך עיקר התהוות יש מאין הוא באמצעות מידת מלכות, שהרי "אין מלך בלא עם". זו בחינת שם אלקים, שהיא כעין נרתק המכסה ומסתיר את שם הוי',

מציאות נפרדת מתהווה ממלכות, שהרי מלך זקוק לעם הנבדל ממנו — "אין מלך בלא עם", אמירה שלפי הערת קה"ת מקורה ברכנו בחי'. מלכות היא שם אלקים, הדומה לנרתק העוטף את השמש ומכסה ומסתיר את שם הוי', כדי שהנבראים יוכלו להתקיים.

וכמו דכתיב כי שמש ומגן⁵⁹ הוי"ה אלקים והוא ע"י כי הוא צוה ונבראו⁶⁰ כוי ודבר מלך שלטון⁶¹ שהוא בחי' צווי המלך כוי (ועמ"ש מזה בד"ה למען תירא ובד"ה מי מנה)⁶²

כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים". הדבר נעשה באמצעות "כי הוא צוה ונבראו" וכו', ו"דבר מלך שלטון", שהיא בחינת צווי המלך וכו'. (וראו גם את שנכתב על כך במאמר המתחיל "למען תירא" ובמאמר המתחיל "מי מנה").

בפסוק "כי שמש ומגן הוי' אלקים", הוי' הוא השמש ואלקים הוא המגן המסתיר אותה. הבריאה מתהווה באמצעות צווי ה' — "הוא צוה ונבראו" — ולדבר המלך יש תוקף של שלטון. הסוגריים מפנים לשני מאמרים נוספים העוסקים בכך.

אך עכ"ז [עם כל זה] היה העולם מתפשט בלי גבול וקץ⁶³ ושיהיה התהוות בכחי גבול מהלך ת"ק שנה⁶⁴ כוי הוא ע"י המלאך סנדי"ל [סנדלפון]⁶⁵ שהוא בחי נעל החופה את רוב הרגל בחי מלי⁶⁶ הנ"ל.

אך אף על פי כן, העולם היה מתפשט בלי גבול וקץ; והתהוות בכחית גבול, "מהלך ת"ק שנה" וכו', נעשית באמצעות המלאך סנדלפון, שהוא בחינת הנעל המכסה את רוב הרגל — בחינת מלכות שהוזכרה לעיל.

אף ממלכות היה העולם מתפשט ללא גבול. הגבולות המדודים, כגון "מהלך ת"ק שנה", נוצרים באמצעות המלאך סנדלפון, שהוא ה"נעל" המכסה את ה"רגל" — מלכות.

וכמ"ש והארץ הדום רגלי⁶⁷ והוא החופה את בחי מלי הנ"ל להיות בבחיק גבול מהלך ת"ק שנה וכמו שכתוב: "והארץ הדום רגלי"; והוא המכסה את בחינת מלכות שהוזכרה לעיל, כדי שתהיה מוגבלת ל"מהלך ת"ק שנה".

הארץ, שהיא "הדום רגלי" של ה', מייצגת את הדרגה התחתונה ביותר — מלכות. סנדלפון מכסה את מלכות כפי שנעל מכסה את הרגל, וכך מוגבלת ונמדדת ההתהוות ממנה.

והוא ע"י בחי המלאכים שהם בחינת יש והם בבחינת כיטול ואינם בבחי נפרד כלל וכמ"ש וצבא השמים לך משתחוים⁶⁸ כוי

וזה נעשה באמצעות בחינת המלאכים, שהם בבחינת יש ובכל זאת נתונים בכיטול, ואינם בבחינת נפרדות כלל, כמו שכתוב: "וצבא השמים לך משתחוים" וכו'.

הדבר נעשה באמצעות המלאכים: יש להם מציאות מוגדרת, ובכל זאת הם בטלים לחלוטין לה' ואינם חשים נפרדים ממנו לעולם, כפי שנאמר: "וצבא השמים לך משתחוים". כך הם יכולים להמשיך את האור האלוקי לתוך צורות מוגבלות, בלי לנתק אותו ממקורו.

(ועי ברע"מ [ברעיא מהימנא] בפ' תצא דרפ"א נעלו דא סנדי"ל [סנדלפון] כוי ונעל לגבי שכינתא⁶⁹ ובזהר חוקת דק"פ ע"א ובהרמ"ז [ובהרב משה זכות] שם ובפרדס שער ט"ז פ"ד ובעמה"מ [ובעמק המלך] שער י"ד פ"ג [פרק ג'] דפ"א ע"ג [עמוד ג'] ושער ט"ז פ"א [פרק י"א] דקכ"ט ע"ג [עמוד ג']

(ועיין ברעיא מהימנא, פרשת תצא, 280a: "נעלו — זה סנדלפון" וכו', "ונעל ביחס לשכינה"; ובזהר, חוקת, 180a, וברמ"ז שם; ובפרדס, שער 16, פרק 4; ובעמק המלך, שער 14, פרק 3, folio 81c, ושער 16, פרק 11, folio 129c).

הסוגריים מציינים מקורות לכך שסנדלפון הוא בחינת נעל: רעיא מהימנא שבוהר, האומר שסנדלפון הוא "סנדל" ביחס להקדוש ברוך הוא ו"נעל" ביחס לשכינה; וזהר על חוקת עם פירוש הרמ"ז; הפרדס; ועמק המלך.

ולזה כחו רב ועצום להיות קושר כתרם לקונו והיינו ע"י כי נעוץ תחלתן בסופן⁷⁰ וסוף מעשה במחשבה תחלה והיינו במחשבה הקדומה אנא אמלוך כו'

ולכן כוחו רב ועצום לקשור כתרם לקונו. והיינו משום ש"נעוץ תחלתן בסופן", ו"סוף מעשה במחשבה תחילה"; כלומר, במחשבה הקדומה: "אנא אמלוך" וכו',

משום שהוא בחינת ה"נעל" שבתחתית ממש, יש לסנדלפון כוח רב להעלות כתרם עד למעלה ממש. הנקודה התחתונה קשורה לנקודה העליונה: "נעוץ תחלתן בסופן", ומה שנעשה אחרון במעשה היה ראשון במחשבה — במחשבה הקדומה של ה': "אנא אמלוך".

בחי' מלי דא"ס כי עיקר תכלית הבריאה היה להיות בחי' יש ובטל אליו ית' (וכמ"ש בד"ה שובה ישראל⁷¹ עד⁷² גבי כי עמך הסליחה למען תורא):^{73,74}

בחינת מלכות דאין סוף; כי עיקר תכלית הבריאה היה שתהיה בחינת יש ובטל אליו יתברך. (וכמו שכתוב בדרוש המתחיל "שובה ישראל עד", בעניין "כי עמך הסליחה למען תורא").

המחשבה הקדומה הזאת היא בחינת מלכות דאין סוף, רצונו להיות מלך; ולמלך דרוש "עם" שיש לו מציאות ובכל זאת הוא בטל אליו. לכן תכלית הבריאה היא יש שבטל, וזוהי הסיבה שה"נעל" שבתחתית מגיעה עד למעלה; הסוגריים מפנים לדרוש "שובה ישראל".

קטע 3 • 61-7

הנפש הבהמית כנעל

6 ג והנה כמ"כ [כמו כן] יובן למטה ענין בחינת נעל בנפש האדם (כי הנשמות נק' רגל⁷⁵ יעקב י' עקב וגם בכלל דכתיב בנים אתם⁷⁶ וברא כרעא דאבוה ובחינת נעל ולבוש של הרגל הוא בחינת נפש הבהמית כמשי"ת [כמו שיתבאר])

3. כך יובן גם למטה עניין בחינת הנעל בנפש האדם. (שהרי הנשמות נקראות "רגל": "יעקב" נדרש כיו"ד עקב, כלומר עקב; וגם בכלל, שהרי נאמר "בנים אתם", ו"ברא כרעא דאבוה". בחינת הנעל והלבוש של הרגל היא נפש הבהמית, כפי שיתבאר.)

סעיף ג מחיל את רעיון ה"נעל" על נפש האדם. הנשמות נקראות "רגל": השם יעקב נדרש כיו"ד-עקב, וישראל, שהם "בנים" של ה', הם בלשון הארמית "רגלו של אביו". נפש הבהמית היא הנעל שמלבישה את הרגל הזאת.

דהנה נפש הבהמית היא הנמשכת משמרי האופנים כי בחי' המרכבה פני אריה הוא בחי' אהבה פני שור הוא בחינת יראה והן נושאים את הכסא ומזיעתן של חיות⁷⁷

שהרי נפש הבהמית נמשכת משמרי האופנים. במרכבה, פני האריה הם בחינת אהבה ופני השור הם בחינת יראה, והם נושאים את הכיסא. ועל "מזיעתן של חיות" נאמר:

נפש הבהמית באה מ"שמרי" האופנים, המלאכים שבחלקה התחתון של המרכבה העליונה. במראה המרכבה, פני האריה מסמלים אהבה ופני השור יראה, והחיות הללו נושאות את הכיסא; בתלמוד נאמר שנהר של אש יוצא "מזיעתן של חיות".

היינו שא"א להם לסבול עול עוצם האהבה והפחד הנמשך בהם לזה והחיות זעות מחיל כוי הוא בחי' פוסלת הנמשך מהם כמשל הזיעה היוצא דרך נקבי העור.⁷⁸

כלומר, אין הן יכולות לשאת את עוצמת האהבה והיראה שנמשכת בהן, ולכן "החיות זעות מחיל" וכו'. זוהי בחינת הפסולת הנמשכת מהן, בדומה לזיעה היוצאת דרך נקבי העור.

החיות אינן יכולות להכיל את עוצמת האהבה והיראה שנמשכת בהן, ולכן הן "זעות"; מכאן באה ה"זיעה" — פסולת היוצאת מהן, כפי שזיעה יוצאת דרך נקבי הגוף. החלק הבא מבחין בין הפסולת הזאת לבין העור עצמו.

אך מהעור עצמו הוא בחי' חיצוניות של דו"ר [דחילו ורחימו] של החיות שבמרכבה והן בחי' אותיות וכו' מהן נמשך למטה (וע"י השתלשלות ובחי' נוגה תערוכות טוב ורע כוי כנודע)

אבל מהעור עצמו נמשכת בחינת החיצוניות של האהבה והיראה של החיות שבמרכבה. בחינה זו היא בחינת אותיות וכו', ומהן נמשכת ההשפעה למטה (ובאמצעות ההשתלשלות ובחינת נוגה, שבה תערוכת טוב ורע וכו', כידוע).

למטה, מ"העור" עצמו — השכבה החיצונית של האהבה והיראה של החיות — שמכונה כאן "אותיות", נמשכת נפש הבהמית. בדרך למטה, באמצעות ההשתלשלות ובאמצעות נוגה, התחום שבו טוב ורע מעורבים, היא נפשית נפש הבהמית בעלת תכונותיה הטבעיות.

נפש הבהמית והטבעיות ואין כל הטבעיות שוים כי יש טבעו אוהב כבוד או ממון כוי.

נפש הבהמית והתכונות הטבעיות. ולא כל התכונות הטבעיות שוות: יש מי שטבעו נמשך אחר כבוד או ממון וכו'.

השכבה החיצונית הזאת נפשית נפש הבהמית והתכונות הטבעיות של האדם, והן שונות מאדם לאדם: יש מי שנמשך מטבעו לכבוד, ואחר לממון. מקורן הוא ב"עור" החיצוני של האהבה והיראה של המלאכים, שהשתלשל לתאוות טבעיות.

והנה כמשל הבהמה שבשר גידים ועצמות שלה הוא הפנימי [הפנימיות / הפנימית] שלה והעור החיצון הוא מלביש אותה.

והרי זה בדומה לבהמה: הבשר, הגידים והעצמות שלה הם פנימיותה, והעור החיצון מלביש אותה.

המשל הוא בהמה: הבשר, הגידים והעצמות הם פנימיותה, והעור מכסה אותה מבחוץ. כך גם נפש הבהמית היא מעין "עור", השכבה החיצונית של האדם.

(ועמ"ש מענין העור בפ' פנחס בד"ה צו את כוי את קרבני לחמי הנזכר לעיל) ומהעור עושים מנעלים וכמ"כ [וכמו כן] בנפש הבהמית הנמשך מבחי' חיצוניות של

(ועיינו במה שנכתב בעניין העור בפרשת פינחס, בדיבור המתחיל "צו את" וכו', "את קרבני לחמי", שנזכר לעיל.) ומהעור עושים נעליים. וכך גם בנפש הבהמית, הנמשכת מבחינת החיצוניות של

מכינים נעליים מעור, ולכן גם נפש הבהמית, הנמשכת מהשכבה החיצונית של האופנים, יכולה להיעשות "נעל". ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על "את קרבני לחמי" בפרשת פינחס, העוסק בעור.

אופנים שבמרכבה הנ"ל ע"י אתכפיא ואתהפכא של בחי נפש הבהמית הנ"ל במס"נ [במסירות נפש] שבק"ש [שבקריאת שמע] ככל לבכך כוי בשני יצריך⁷⁹ נעשה בחי נעל החופה את רוב הרגל.

האופנים שבמרכבה הנזכרים לעיל: על ידי אתכפיא ואתהפכא של נפש הבהמית הנזכרת לעיל, במסירות נפש שבקריאת שמע — "ככל לבכך" וכו', "בשני יצריך" — נעשית בחינת נעל המכסה את רוב הרגל.

נפש הבהמית נעשית נעל באמצעות אתכפיא, הכנעתה, ואתהפכא, הפיכתה, הנעשות במסירות נפש שבקריאת שמע. המשנה דורשת את "ככל לבכך" כ"בשני יצריך" — היצר הטוב והיצר הרע — כך שגם נפש הבהמית נרתמת לאהבת ה'.

דעיקר ההילוך הוא ברגל שמוליך גם את הראש (עמ"ש בד"ה שיר המעלות ממעמקים^{80, 81} ובד"ה שמאלו תחת לראשי⁸² וע"פ והארץ הדום רגלי^{83, 84} ומ"ש ע"פ חגרה בעוז מתניה)^{85, 86}

כי עיקר ההליכה הוא ברגל, שמוליכה גם את הראש. (ראו מה שנכתב במאמר "שיר המעלות ממעמקים", ובמאמר "שמאלו תחת לראשי", ועל הפסוק "והארץ הדום רגלי", וכן מה שנכתב על הפסוק "חגרה בעוז מתניה".)

ההליכה נעשית בעיקר ברגליים, והן נושאות את הראש אל המקום שאליו הוא רוצה להגיע: החלק הנמוך ביותר מביא את החלק הגבוה ביותר אל יעדו. הסוגריים מונים ארבעה מאמרים המפתחים את הרעיון הזה על הרגל והראש.

כך ע"י אתכפיא ואתהפכא של בחינת נפש הבהמית הנ"ל במס"נ [במסירות נפש] בק"ש [בקריאת שמע] שהוא בחי סוף מעשה הוא במחשבה תחלה

כך גם באמצעות הכפייה וההפיכה של בחינת נפש הבהמית הנזכרת לעיל, במסירות נפש שבקריאת שמע, שהיא בחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה",

כך גם ביחס לנפש הבהמית: לאחר שהיא נכפית ומתהפכת בקריאת שמע, היא נעשית ה"נעל" הנושאת את האדם כולו. זהו העיקרון "סוף מעשה במחשבה תחילה".

כי תכלית המכוון הוא להיות לו דירה בתחתונים כנ"ל ועי"ז נוכל אח"כ להתפלל בשמונה עשרה שיהיה שינוי רצון מבחי תת עליון למעלה מבחי התורה כנ"ל.

כי התכלית המבוקשת היא שתהיה לו דירה בתחתונים, כנזכר לעיל; ועל ידי כך נוכל להתפלל אחר כך בתפילת שמונה עשרה שיהיה שינוי רצון מבחינת תת עליון, שלמעלה מבחינת התורה, כנזכר לעיל.

תכלית הבריאה היא שתהיה לה' דירה בתחתון ביותר. לכן העלאת החלק הנמוך ביותר באדם, הנפש הבהמית, מממשת את כוונתו הראשונית של ה'. הדבר מאפשר לנו לבקש בתפילת שמונה עשרה שינוי רצון מכתר, שלמעלה מהתורה.

והנה בתפלה יש ג' מדרגות כנגד ג' עולמות ביי"ע והיינו תחלת התפילה הוא עליות עולם העשיה ברוך אתה כוי ואח"כ קטורת ואח"כ ברוך שאמר ופסוד"ז [ופסוקי דזמרה] הללויה כוי

והנה בתפילה יש שלוש מדרגות, כנגד שלושת עולמות ביי"ע, והן: תחילת התפילה היא עליית עולם העשיה — "ברוך אתה" וכו'; אחר כך הקטורת; ואחר כך "ברוך שאמר" ופסוקי דזמרה, "הללויה" וכו'.

סדר תפילת הבוקר עולה דרך העולמות. ברכות השחר ופרשת הקטורת שייכות לעולם העשיה, העולם הנמוך ביותר; לאחר מכן באים "ברוך שאמר" ופסוקי דזמרה, השייכים, כפי שמוסבר בחלקים הבאים, לעולם היצירה.

הללו לשון בהילו⁸⁷ כוי י"ה בחיי חו"ב [חכמה ובינה] היינו שמאיר בחיי חו"ב [חכמה ובינה] שלא יהיה בחיי טמטום המוח וטמטום הלב כוי (ועמ"ש בד"ה להבין ענין טמטום הלב)⁸⁸

"הללו" הוא מלשון "בהילו" וכו'; "י"ה" היא בחינת חכמה ובינה. כלומר, בחינת חכמה ובינה מאירה, כדי שלא תהיה בחינת טמטום המוח וטמטום הלב וכו'. (וראו מה שנכתב במאמר "להבין ענין טמטום הלב").

"הללויה" נדרש כ"הללו", מלשון "בהילו" — "כאשר האיר נרו", ו"י"ה", ששתי אותיותיה מייצגות את חכמה ובינה. פסוקי דזמרה מאירים את אור השכל. כך מוסר הטמטום שבמוח ובלב, המונע מן האדם לחוש את מה שהוא מבין.

שהוא ע"י ההתבוננות איך שכל העולמות הם רק זכר מבחי" רב טוב כמ"ש זכר רב טובך⁸⁹ כוי ולהודיע לבני האדם⁹⁰ גבורותיו הן בחיי הצמצומים

וזה נעשה באמצעות התבוננות בכך שכל העולמות אינם אלא זכר מבחינת "רב טוב", ככתוב: "זכר רב טובך" וכו'; ו"להודיע לבני האדם גבורותיו" — אלו הן בחינות הצמצומים;

השכל מואר באמצעות התבוננות בכך שכל העולמות אינם אלא "זכר" לטובו הרב של ה', ו"גבורותיו" הן הצמצומים המאפשרים את קיומם. שני הביטויים לקוחים ממזמור "תהילה לדוד", הנאמר במרכז פסוקי דזמרה.

אבל לגבי מהותו ועצמותו ית' כלא חשיכי ויחיד חי העולמים מצלך עד ברכת יוצר אור הכל היא תפלת היצירה שהוא עליית עולם היצירה ואח"כ ברכת יוצא אור

אבל ביחס למהותו ועצמותו יתברך הם נחשבים לאין; ו"יחיד חי העולמים מלך". עד ברכת יוצר אור, כל זה הוא תפילת היצירה, שהיא עליית עולם היצירה. ואחר כך באה ברכת יוצר אור,

בהשוואה לעצמותו, העולמות נחשבים לאין, והוא "יחיד חי העולמים מלך" — מילים מברכות פסוקי דזמרה. כל התפילה עד ברכת יוצר אור היא תפילת היצירה. (בדפוס כתוב "מצלך", וככל הנראה הכוונה ל"מלך"; "יוצא אור" הוא "יוצר אור").

שהוא תפלת עולם הבריאה והאופנים וחיות כו' ברעש כו' איך שהוא לבדו מרום וקדוש כו' ואח"כ בחי' קי"ש [קריאת שמע] בכל לבבך כו'.⁹¹

שהיא תפילת עולם הבריאה: "והאופנים וחיות הקודש" וכו', "ברעש" וכו'; כיצד הוא לבדו מרום וקדוש וכו'. ואחר כך באה בחינת קריאת שמע, "בכל לבבך" וכו'.

ברכת יוצר אור, שלפני קריאת שמע, שייכת לעולם הבריאה: היא מתארת את האופנים והחיות העולים "ברעש", ומכריזה שה' לבדו מרום וקדוש. לאחריה באה קריאת שמע עצמה, "בכל לבבך".

7 ואח"כ תפלת שמונה עשרה בלחש בחי' אצילות כו' ועליות כל תפלות ימות החול הוא בשבת שאז הוא זמן עליות העולמות כמ"ש עולת שבת בשבתו⁹² כו'

ולאחר מכן תפילת שמונה עשרה, הנאמרת בלחש, היא מבחינת אצילות וכו'. כל תפילות ימות החול עולות בשבת, שכן אז הוא זמן עליית העולמות, ככתוב: "עולת שבת בשבתו" וכו',

תפילת שמונה עשרה, הנאמרת בלחש, שייכת לאצילות, העולם העליון ביותר. בשבת עולות כל תפילות ימות החול, מפני שאז העולמות עולים; הפסוק "עולת שבת בשבתו" מובא כמקור לכך.

כי בו שבת⁹³ כו' לכך בשבת ויו"ט [ויום טוב] מותר בנעילת הסנדל [הסנדלפון] שגם בחינת נעל שהוא בחינת נפש הבהמית נתעלה בשבת

"כי בו שבת" וכו'. לכן בשבת וביום טוב מותר לנעול סנדל, שכן גם בחינת הנעל, שהיא בחינת נפש הבהמית, מתעלה בשבת.

בשבת "שבת" ה', והעולמות עולים. מאחר שגם ה"נעל" — נפש הבהמית — מתעלה בשבת, מותר לנעול נעליים בשבת ובימים טובים, בניגוד ליום הכיפורים.

(ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה^{94, 95} גבי נער הייתי גם זקנתי⁹⁶ דקאי על עליית מט"ט [מטטרון] ביום השבת) לכך מצוה לאכול בשבת כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] במה מענגו⁹⁷ כו'.

(ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "צאינה וראינה" בעניין "נער הייתי גם זקנתי", המתייחס לעליית מט"ט ביום השבת.) לכן מצווה לאכול בשבת, כפי שאמרו חז"ל: "במה מענגו?" וכו'.

מאותה סיבה מצווה לאכול ולהתענג בשבת, שכן גם נפש הבהמית שותפה לעלייה. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר "צאינה וראינה", שבו נדרש הפסוק "נער הייתי גם זקנתי" על עליית מט"ט בשבת.

משא"כ ביוהכ"פ [ביום הכפורים] שאסור באכילה ושתיה אסור בנעילת הסנדל [הסנדלפון] (ובמ"א נתבאר ענין שאין יוצאין במנעלים ביוהכ"פ [ביום הכפורים] ודוקא של עור אבל של צמר מותר להיות בחי' עור הוא לבוש אב חומרי יוצא מגדר הגוף יותר משא"כ משאר לבושים שנכללים בהגוף בעצמו.

לעומת זאת, ביום הכיפורים, שבו אסורים באכילה ובשתיה, אסורה גם נעילת הסנדל. (ובמקום אחר נתבאר ענין האיסור לצאת במנעלים ביום הכיפורים: האיסור הוא דווקא בנעלי עור, ואילו נעלי צמר מותרות. זאת מפני שבחינת העור היא לבוש גס וחומרי, היוצא מגבולות הגוף יותר משאר הלבושים, הנכללים בגוף עצמו.)

ביום הכיפורים, שבו אסורים באכילה ובשתיה, אסורה גם נעילת נעליים. אדמו"ר הזקן מוסיף שרק נעלי עור אסורות, ואילו נעלי צמר מותרות, מפני שהעור הוא לבוש גס שעומד מחוץ לגוף יותר מבגדים רגילים, הנעשים חלק מן הגוף.

והנה למעלה מדרגה היותר תחתונה שאינה כלל מעצמות מדרגה העליונה כל עולם לפי ערכו כו' הוא בחינת עור והוא בחי' עבד מט"ט [מטטרון] הוא לבוש התחתון להשכינה.

והנה, למעלה, המדרגה התחתונה ביותר, שאינה כלל מעצמות המדרגה העליונה, בכל עולם לפי ערכו וכו', היא בחינת עור. זו גם בחינת "עבד" — מט"ט, שהוא הלבוש התחתון של השכינה.

בכל עולם, המדרגה התחתונה ביותר, שאינה מעצמות המדרגה שמעליה, נקראת "עור". למעלה זו בחינתו של מט"ט, המכונה "עבד", והוא הלבוש התחתון של השכינה.

וחנוך היה תופר מנעלים⁹⁸ בחינת מנעלים אלו כו' שזהו מה יפו פעמיך בנעלים⁹⁹ בת נדיב בתו של אברהם שנקרא נדיב שהוא בחינה המשפעת חסד וטוב לכל העולמות כו'

וחנוך היה תופר מנעלים — מנעלים מבחינה זו וכו'. וזהו "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב": בתו של אברהם, הנקרא "נדיב", והוא הבחינה המשפיעה חסד וטוב לכל העולמות וכו',

המסורת שחנוך היה תופר מנעלים מתייחסת ל"מנעלים" רוחניים אלה. זהו פירוש "בת נדיב" שבפסוק: אברהם, הנקרא "נדיב", הוא הבחינה המשפיעה חסד וטוב לכל העולמות.

למשל עורות עבדים שכל עיקר עבודה שבשבילה נברא האדם הוא לתקן בחינת העור. להפכו מחשוך לאור. וזהו ויעש כו' כתנות עור¹⁰⁰ ועמ"ש בד"ה ואלה המשפטים^{101, 102} גבי שש שנים יעבוד.¹⁰³

כמו בעורות מעובדים, שכל עיקר העבודה, שלשמה נברא האדם, הוא לתקן את בחינת העור ולהפוך אותה מחשכה לאור. וזהו "ויעש... כתנות עור". ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "ואלה המשפטים" בעניין "שש שנים יעבוד".

עורות מעובדים מרמזים על עבודה: האדם נברא כדי לעבוד על "העור" — נפש הבהמית — ולזכרה, ולהפוך את חשכתה לאור. זהו פירוש "ויעש... כתנות עור"; כאן מופנה הקורא גם למאמר העוסק ב"שש שנים יעבוד".

והנה ביוהכ"פ [ביום הכפורים] מתעלה בחי' בת הנ"ל למעלה מעלה עד שאין בחינת מנעלים של עור לבוש לה כו' ולכן אין השטן יכול לקטרג בהיות עיקר אחיזתו במקום בחינת עור כו'.

והנה, ביום הכיפורים מתעלה בחינת "בת" הנזכרת למעלה למעלה, עד שנעלי עור אינן יכולות להיות לה לבוש וכו'. לכן השטן אינו יכול לקטרג, שכן עיקר אחיזתו הוא במקום בחינת העור וכו'.

ביום הכיפורים ה"בת", כנסת ישראל, עולה למעלה כה גבוהה עד שנעלי עור אינן יכולות לשמש לה לבוש. לכן השטן אינו יכול לקטרג ביום הכיפורים: אחיזתו היא רק בבחינת ה"עור".

אבל של צמר בטל ומתעלה ג"כ וזהו בחי' משה עבדי ועמ"ש ע"פ אעשה לו עזר¹⁰⁴ ועמ"ש בזה השל"ה [השני לוחות הברית] במסכת יומא שלו בפרק תורה אור ועמ"ש סד"ה שובה ישראל עד¹⁰⁵.

אבל הצמר מתבטל ומתעלה גם הוא, וזו בחינת "משה עבדי". וראו מה שכתוב על הפסוק "אעשה לו עזר", וכן מה שכתב השל"ה בעניין זה במסכת יומא שלו, בפרק "תורה אור", וכן מה שכתוב בסוף המאמר הפותח במילים "שובה ישראל עד".

הצמר, בניגוד לעור, מתבטל ומתעלה יחד איתה; זו בחינת "משה עבדי". ההערה שבסוגריים מסתיימת בהפניות למאמר על "אעשה לו עזר", לשל"ה על מסכת יומא ולמאמר "שובה ישראל".

והנה בעליות נפש הבהמית בשבת ע"י אתכפיא ואתהפכא שכימות החול בתפלה כו' ע"ז נאמר מה יפו פעמיך בנעלים שגם הנעלים הם יפים ואדרבה עיקר היופי הוא בנעלים. כי סוף מעשה במחשבה תחלה.

והנה, על עליית הנפש הבהמית בשבת, בעקבות הכפייה וההפיכה שנעשות בתפילה בימות החול וכו', נאמר: "מה יפו פעמיך בנעלים" — גם הנעליים יפות; ואדרבה, עיקר היופי הוא בנעליים. שכן "סוף מעשה במחשבה תחילה".

כאשר הנפש הבהמית מתעלה בשבת בעקבות הכפייה וההפיכה שנעשות בתפילות ימות החול, נאמר בפסוק: "מה יפו פעמיך בנעלים" — גם הנעליים עצמן יפות. אדרבה, עיקר היופי הוא בהן, משום ש"סוף מעשה במחשבה תחילה".

קטע 4 • 81

חסדו של הנדיב

8 וזהו תכלית בריאת העולמות כו' אך שלהיות בכחנו למסור נפשו באחד הוא ע"י הארת והמשכת חסד עליון הבא מלמעלה.

וזהו תכלית בריאת העולמות וכו'. אולם היכולת למסור את נפשנו באמירת "אחד" באה מהארת חסד עליון ומהמשכתו מלמעלה.

העלאת המדרגה הנמוכה ביותר היא תכלית הבריאה. אך הכוח למסור את הנפש באמירת "אחד" שבקריאת שמע אינו בא מהאדם לבדו, אלא מהארה של חסד עליון הנמשך מלמעלה.

וזהו בת נדיב בתו של אברהם¹⁰⁶ אבינו שנק' נדיב שנתן מלחמו גם לערביים כו' ולמעלה הוא בחי' הארת חסד עליון הנמשך למטה בכל בקר כמ"ש וישכם אברהם בבקר¹⁰⁷ ויחבוש את חמורו¹⁰⁸ כדי שנוכל להתפלל בבוקר

וזהו "בת נדיב": בתו של אברהם אבינו, שנקרא "נדיב", מפני שנתן מלחמו גם לערבים וכו'. ולמעלה, זוהי בחינת הארת החסד העליון הנמשכת למטה בכל בוקר, כמו שכתוב: "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו", כדי שנוכל להתפלל בבוקר;

זהו "בת נדיב": אברהם נקרא "נדיב" בזכות רוחב לבו, שכן נתן מלחמו גם לערבים; ולמעלה, מידתו היא החסד העליון המאיר למטה בכל בוקר. הפסוק "וישכם אברהם בבוקר" מתפרש כהמשכת חסד זו בכל בוקר, כדי שנוכל להתפלל.

כי כל ההתחלות קשות ומה גם בעדמו משינתו שהוא אחד מס' [מששים]¹⁰⁹ כו' הוא ע"י הארת והמשכת חסד עליון הבא מלמעלה כנ"ל

שהרי כל ההתחלות קשות, ובייחוד כשקמים מן השינה, שהיא אחד משישים וכו'; והדבר נעשה באמצעות הארת חסד עליון והמשכתו מלמעלה, כנזכר לעיל.

כל ההתחלות קשות, ובייחוד תפילת הבוקר, שבאה מיד לאחר השינה, שעליה אומרים חז"ל שהיא "אחד משישים במיתה". הכוח להתחיל בא מן החסד המאיר מלמעלה.

(ועמ"ש בדי"ה אז ישיר ישראל¹¹⁰ גבי כרוה נדיבי העם^{111, 112} וסדי"ה קחו מאתכם תרומה. גבי כל נדיב לב יביאה¹¹³ ועיין בפ' ויקהל דף קצ"ז ע"ב.

(ועינינו במה שנכתב בדיבור המתחיל "אז ישיר ישראל", בעניין "כרוה נדיבי העם", ובסוף הדיבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה", בעניין "כל נדיב לב יביאה"; וכן עיינו בזוהר, פרשת ויקהל, דף קצ"ז ע"ב.

ההערה מפנה למקומות המפתחים את הקשר בין נדיבות לבין האבות: המאמרים על "כרוה נדיבי העם" ועל "כל נדיב לב יביאה", וכן לזוהר על ויקהל, המכנה את האבות "נדיבים".

ועיין מענין מה יפו פעמיך בנעלים^{114, 115, 116} ברבות כי תשא פמ"א [פרק מ"א / פרשה מ"א] קרוב לר"פ ובסדר לך לך ס"פ מ"ג בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ק"ל ג' ובשה"ש [ובשיר השירים] רבה. ועמ' י"ש סדי"ה ויקח קרח):¹¹⁷

ועיינו בעניין "מה יפו פעמיך בנעלים" במדרש רבה, כי תשא, פרק מ"א, סמוך לתחילתו; ובסדר לך לך, סוף פרק מ"ג, בא, פרק ט"ו, דף ק"ל, עמוד ג'; ובשיר השירים רבה. ועיינו במה שנכתב בסוף הדיבור המתחיל "ויקח קרח".

המדרש מפרש את הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים" בכמה מקומות. באחד מהם, משום שאברהם סירב לקחת אפילו "שרוך נעל" ממלך סדום, ה' משבח את בניו בפסוק זה. ההערה מסתיימת בהפניה למאמר "ויקח קרח".

קטע 5 • 91-11

צדקה, הירכיים הנסתרות

9 ד חמוקי ירכיך¹¹⁸ כמו חלאים¹¹⁹ מעשה ידי אמן. פיי יריכים הם לבר מגופא שהיא התורה שנקרא'

[שנקראת] גופא ובחיי ירכים שלבר מגופא הוא בחיי מעשה הצדקה

4. "קימורי ירכיך דומים לתכשיטים (חלאים), מעשה ידי אמן". פירוש: הירכיים הן מחוץ לגוף, והגוף הוא התורה, שנקראת "גוף"; בחינת הירכיים, שמחוץ לגוף, היא בחינת מעשה הצדקה,

סעיף 4 מסביר את חלקו השני של הפסוק. התורה נקראת "גוף", והירכיים, שהן "מחוץ לגוף", מייצגות את מעשה הצדקה.

שהוא ע"י עשייה גשמיות שהולך ברגליו בעסקי מו"מ [משא ומתן] ואח"כ נותן מיגיע כפו אשר הלך ויגע ונותן לעני כו' (ועמ"ש מזה ע"פ במחוקק במשענותם)¹²⁰

הנעשה באמצעות פעולה גשמית: אדם הולך על רגליו לצורך עסקיו, ואחר כך נותן לעני מיגיע כפיו — ממה שהלך וטרח עבורו, וכן הלאה. (וראו מה שנכתב על הפסוק "במחוקק במשענותם").

הצדקה כרוכה במאמץ גופני: אדם הולך על רגליו כדי לעשות עסקים, ואחר כך נותן לעניים ממה שהרוויח בעמלו. לכן היא שייכת לרגליים; הדברים שבסוגריים מפנים למאמר על הפסוק "במחוקק במשענותם".

אך ברגליו יש ג' פרקין¹²¹ פרק העליון הוא הנק' בשם יריכים שהוא בסתר כך הוא עיקר מיצות הצדקה הוא מתן בסתר כו'

אולם ברגליים יש שלושה פרקים; הפרק העליון נקרא "ירכיים", והוא נסתר. כך גם עיקר מצוות הצדקה הוא מתן בסתר, וכן הלאה.

הרגל מורכבת משלושה פרקים, והעליון שבהם, הירך, הוא החלק הנסתר. כך גם צורתה המעולה ביותר של הצדקה היא נתינה בסתר.

(כמ"ש בפ"ג [בפרק ג'] דמ"ק [דמועד קטן]) (ט"ז ב') מוקי לה בצדקה¹²² ופיי חמוקי ירכיך פרש"י [פירש רש"י / פירוש רש"י] בסוכה (דמ"ט ע"א) סתרי ירכיך.

(כמו שכתוב בפרק השלישי של מועד קטן) (ט"ז ע"ב): "מעמיד את הדבר בצדקה". ועל פירוש "קימורי ירכיך" רש"י מסביר בסוכה (מ"ט ע"א): "החלקים הנסתרים של ירכיך".

הגמרא במועד קטן מחילה את "קימורי ירכיך" על הצדקה, ורש"י בסוכה מפרש את "חמוקי" כחלקים הנסתרים. נמצא שהפסוק עוסק בצדקה הניתנת בסתר.

כמו חלאים פיי חלאים הם תכשיטי אשה שעל הראש כמ"ש וחלי כתם¹²³ ובלשון המשנה נקי טוטפת וסרביטין¹²⁴

"כמו תכשיטים" (חלאים): חלאים הם תכשיטים שאישה עונדת על ראשה, כמו שכתוב "וחלי כתם"; בלשון המשנה הם נקראים טוטפת וסרביטין.

חלאים הם תכשיטים שאישה עונדת על ראשה, כמו בביטוי "וחלי כתם". בלשון המשנה נקראים תכשיטי ראש כאלה טוטפת וסרביטין.

והיינו ע"י מעשה הצדקה מלמטה נעשה מה בחי' תכשיט ועטרה שעל הראש כמ"ש וילבש צדקה¹²⁵ כוי כלומר, באמצעות מעשה הצדקה מלמטה נעשה ממנה מעין תכשיט ועטרה שעל הראש, כמו שכתוב "וילבש צדקה" וכו',

כך הצדקה שנעשית למטה נעשית תכשיט ועטרה ל"ראש" שלמעלה. זהו הפסוק "וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו": הצדקה נעשית כובע על הראש.

כובע ישועה בראשו (עמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] בד"ה וילבש צדקה כשריון ובפ' וישב בד"ה בכ"ה בכסלו¹²⁶ ועיין בזהר פקודי) (דרמ"ז ע"א) וקיימא בנהירו סתימו דנהיר מעילא כוי

"כובע ישועה בראשו". (ראו מה שנכתב באיגרת הקודש, במכתב המתחיל "וילבש צדקה כשריון", ובפרשת וישב, במאמר המתחיל "בכ"ה בכסלו"; וראו בזהר, פקודי) (רמ"ז ע"א): "והיא עומדת באור נסתר המאיר מלמעלה" וכו', ההפניה שבסוגריים שולחת את הקורא לאיגרת הקודש, למאמר תורה אור לחנוכה ולזהר על פקודי. הוזהר מדבר שם על אור נסתר המאיר מלמעלה, בסוד "קימורי ירכיך".

ברזא דכתי' [דכתיב] חמוקי ירכיך כמו חלאים¹²⁷ ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם שזהו ענין המשכת ש"ע [ש"ע (370)] נהורין ומקורן ושרשן.

"בסוד הכתוב 'קימורי ירכיך' דומים לתכשיטים"; ובמקדש מלך שם מבואר שזהו ענין המשכת ש"ע נהורין, ומקורם ושרשם.

מקדש מלך, פירוש על הזהר, מסביר שם שמדובר בהמשכת ש"ע נהורין, מקורם ושרשם — מונח קבלי המציין אורות ממדרגה גבוהה ביותר.

והמשכה זו ע"י דנטיל לתתא העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] ממעשה המצות כוי כי למעלה נאמר ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים¹²⁸ כוי

והמשכה זו נעשית באמצעות מה שנלקח למטה — העלאת מ"ן, מים נקביים, על ידי קיום המצוות וכו'. שהרי למעלה נאמר: "ראשו זהב משוכה, קווצותיו מתולתלות" וכו',

האור נמשך בתגובה למה שנלקח למטה — המ"ן, "המים הנקביים", שמעלים באמצעות קיום המצוות. למעלה נאמר בשיר השירים על הדוד: "ראשו זהב משוכה, קווצותיו מתולתלות".

הוא בחי' תשבי"כ [תורה שבכתב] ותושבע"פ [תורה שבעל פה] והוא בחי' תכשיטי איש וע"י מעשה הצדקה נעשה תכשיטיאשה והוא ע"י מעשה ידי אמן

שהיא בחינת תורה שבכתב ותורה שבעל פה, והיא בחינת תכשיטי האיש. ועל ידי מעשה הצדקה נעשים תכשיטי האשה, וזה נעשה באמצעות "מעשה ידי אומן",

התכשיטים של הראש למעלה הם התורה שבכתב והתורה שבעל פה — "תכשיטי האשה", הניתנים מלמעלה. הצדקה הנעשית למטה יוצרת "תכשיטי אישה", וזהו "מעשה ידי אומן".

כמו אומן המלבן ומצרף מעפר ואדמה להיות תכשיט ליופי כמ"כ [כמו כן] ע"י מעשה הצדקה מיגיע כפו ועסקו במו"מ [במשא ומתן] כו'.

כמו אומן שמזקק ומטהר [מתכת] מתוך עפר ואדמה, עד שהיא נעשית תכשיט ליופי; כך גם על ידי מעשה הצדקה, מתוך עמל כפיו ומסחרו וכו'.

אומן מזקק מתכת יקרה מתוך עפר ואדמה ועושה ממנה תכשיט. כך גם אדם מזכך את הכנסותיו, שהושגו בעמל ובמסחר, והופך אותן לתכשיט באמצעות הצדקה.

10 ואח"כ נותן מיגיעו לעני להחיות רוח שפלים¹²⁹ הוא בחי' הבירור והצירוף שנעשה בחי' תכשיטי אשה ואין תכשיט

ואחר כך נותנים מיגיעתו לעני, "להחיות רוח שפלים": זו בחינת הבירור והזיכור, שבאמצעותם הדבר נעשה לתכשיט של אישה. ותכשיט אינו

כשאדם נותן לעני ממה שהרוויח, "להחיות רוח שפלים", הכסף הגשמי מתברר ומזדכך ונעשה ל"תכשיט של אישה". תכשיט נועד ליופי בלבד.

אלא ליופי ע"י נמשך אהבה מלמעלה ונעשה בחי' יחוד קוב"ה [קודשא בריך הוא] ושכינתו להיות כי כל האומר אין לי

אלא ליופי. באמצעות היופי הזה נמשכת אהבה מלמעלה, ונוצר הייחוד של הקדוש ברוך הוא ושכינתו. שהרי "כל האומר: אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו".

באמצעות היופי הזה נמשכת אהבה מלמעלה, ונוצר הייחוד של הקדוש ברוך הוא ושכינתו. הגמרא מוסיפה שמי שטוען שאין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו.

אלא תורה אפילו תורה אין לו¹³⁰ כי מה שייכות יש לו עם התורה להמשיך בחינת התורה ח"ע [חכמה עילאה] להיות דברי אלקים חיים¹³¹

"אלא תורה", אפילו תורה אין לו. שהרי איזה קשר יש לו עם התורה, שיוכל להמשיך את בחינת התורה — חכמה עילאה — ולהיותה "דברי אלקים חיים"?

כלי מעשים אין לאדם קשר אמיתי לתורה, ולכן אינו יכול להמשיך את התורה, שהיא חכמה עילאה, ולעשותה "דברי אלקים חיים".

והיינו להיות כי בחיי אלקים שהוא בחינת הצמצום בבחי' חיים רוחניי [רוחניים] מחיי החיים אי"ס ב"ה.

כלומר, שבחינת אלקים, שהיא בחינת הצמצום, תהיה במצב של חיים רוחניים, הנמשכים מחיי החיים, אין סוף ברוך הוא.

"דברי אלקים חיים" פירושם שבחינת אלקים, שם הצמצום, מתמלאת בחיים רוחניים הנמשכים מאין סוף, חיי החיים. לכך הכוונה בהמשכת התורה.

אך ע"י מעשה הצדקה למטה להחיות רוח שפלים באתעדל"ת [באתערותא דלתתא] אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לעורר מלמעלה ג"כ בחיי המשכת התורה למטה.

אך על ידי מעשה הצדקה למטה, "להחיות רוח שפלים", מתעוררת אתערותא דלעילא בעקבות אתערותא דלתתא, כדי לעורר מלמעלה גם את המשכת התורה למטה.

הדבר נעשה באמצעות צדקה: אתערותא דלתתא, המחיה את רוחם של השפלים, מעוררת אתערותא דלעילא, הממשיכה את התורה למטה. לכן מעשה הצדקה הוא שמאפשר לתורה להיכנס באדם.

11 וז"ש [וזהו שכתוב] תען לשוני אמרתך¹³² כי כל מצותיך צדק פי' שלהיות תען לשוני אמרתך מלשון עונה אחריהם מה

וזהו [פירוש] הכתוב: "תען לשוני אמרתך, כי כל מצוותיך צדק". פירוש: שיהיה "תען לשוני אמרתך", מלשון "עונה אחריהם מה"

הפסוק "תען לשוני אמרתך, כי כל מצוותיך צדק" מסכם את העניין. "תען" מתפרש כמו במשנה: "עונה אחריהם מה" — חוזר מילה במילה על הדברים שהקורא אומר.

שהם אומרים בפ"ג [בפרק ג'] דסוכה¹³³ שהוא בחינת המשכת התורה מלמעלה למטה שהוא בחי' תר"ך עמודי אור כמשל העמוד שמחבר מעלה ומטה הוא ע"י

שהם אומרים, בפרק השלישי בסוכה. זוהי בחינת המשכת התורה מלמעלה למטה, בחינת תר"ך עמודי אור; בדומה לעמוד המחבר בין מעלה למטה, והדבר נעשה על ידי

"עונה" זו היא המשכת התורה מלמעלה למטה, הנקראת "תר"ך עמודי אור" — עמודים המחברים בין מעלה למטה. המשכה זו נעשית באמצעות מה שמוזכר בחלק הבא.

כי כל מצותיך צדק והיינו ע"י מצות מעשיות שנק' בשם צדקה כמ"ש וצדקה תהיה לנו¹³⁴

"כי כל מצוותיך צדק": כלומר, באמצעות המצוות המעשיות, הנקראות צדקה, כמו שכתוב: "וצדקה תהיה לנו

הדבר נעשה באמצעות "כל מצוותיך צדק": המצוות המעשיות כולן נקראות צדקה, כפי שמראה הפסוק "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות".

כי נשמור לעשות כוי כל החוקים כוי (ועמ"ש מזה בד"ה צאינה וראינה ^{135, 136} גבי בעטרה שעטרה כוי תען לשוני כוי ע"ש).

כי נשמור לעשות... כל החוקים... (ועיין במה שנתבאר על כך במאמר המתחיל "צאינה וראינה", בעניין "בעטרה שעטרה"... "תען לשוני"... עיין שם.)

הפסוק מכנה את שמירת כל המצוות צדקה. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר "צאינה וראינה", המבאר את "תען לשוני" יחד עם "העטרה שעטרה לו אמו".

אך הנה פסוק זה נאמר גם על בחי' התורה כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר ¹³⁷ כוי וכמ"ש בפ"ד דסוטה (דמ"ט ע"ב) והיינו

אך הנה פסוק זה נאמר גם על בחינת התורה, כפי שאמרו רבותינו ז"ל: "מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר" וכוי, וכמו שכתוב בפרק הרביעי בסוכה (מט ע"ב). כלומר,

חז"ל פירשו גם את "חמוקי ירכיך" כמתייחס לתורה: כשם שהירך נסתרת, כך דברי תורה ראוי ללמוד בסתר. הדברים מופיעים בסוכה מט ע"ב, בסוף הפרק הרביעי במסכת סוכה — הקטע שהובא בתחילת המאמר; "סוטה" בדפוס נראה כטעות.

כי בחינת התורה נמשך למטה בבחינות גשמיות זרעים וכדומה (ושייכות בחי' ירכיך בתורה והרי לעיל נתבאר דהתורה היא בחי' גופא אך הענין מבואר בזהר פקודי)

שבחינת התורה נמשכת למטה לעניינים גשמיים, זרעים וכדומה. (ובעניין הקשר בין בחינת הירכיים לתורה, אף שלעיל נתבאר שהתורה היא בחינת גוף — העניין מבואר בזהר, פרשת פקודי.)

גם התורה יורדת לעניינים גשמיים, כגון דיני זרעים ותבואה. ההערה שבסוגריים שואלת כיצד התורה יכולה להיקרא "ירכיים" לאחר שכוונתה לעיל "גוף", ומשיבה על כך על פי הזהר בפרשת פקודי.

(דרנ"ח א') שהברייתות הם נקי חמוקי ירכיך והיינו כי המשניות הם מבחינת חג"ת [חסד גבורה תפארת] שהוא בחינת גופא וברייתא הוא ענין לבר ¹³⁸ מגופא דהיינו בחינת נה"י [נצח הוד יסוד]

(רנ"ח ע"א), שהברייתות נקראות "חמוקי ירכיך". והיינו, שהמשניות הן מבחינת חסד, גבורה ותפארת, שהיא בחינת גוף; ואילו ברייתא היא עניין "לבר מגופא", כלומר בחינת נצח, הוד ויסוד,

הזהר שם מכנה את הברייתות "ירכיים": המשנה מקבילה ל"גוף" — חסד, גבורה ותפארת — ואילו ברייתא, שהיא לימוד מחוץ למשנה, היא "מחוץ לגוף" — נצח, הוד ויסוד.

אלא שהם פרק העליון שבנהי"י [שבנצח הוד יסוד] ע"ש במק"מ [במקדש מלך] וזהו חמוקי ירכיך כוי ועמ"ש מזה בד"ה ששים המה מלכות¹³⁹ ובד"ה ויצא יצחק לשוח בשדה¹⁴⁰ ובד"ה ואלה שמות.¹⁴¹

אלא שהן הפרק העליון שבנצח, הוד ויסוד; עיין שם במקדש מלך. וזהו "חמוקי ירכיך" וכו'. ועיין במה שנתבאר על כך במאמר המתחיל "ששים המה מלכות", במאמר המתחיל "ויצא יצחק לשוח בשדה" ובמאמר המתחיל "ואלה שמות".

אולם הברייתות הן החלק העליון של שלוש הספירות הללו, ה"ירכיים" הנסתרות. הטקסט מפנה למקדש מלך שם ולשלושה מאמרים המרחיבים את העניין.

וא"ש [ואתי שפיר] מעשה ידי אמן^{142, 143} כדפרש"י [כדפירש רש"י / כדפירוש רש"י] במ"ק [במועד קטן] (ט"ז ב') שהתורה היא מעשה אומנתו של הקב"ה וע' בפ' תרומה (קס"א א') ועיין עוד מענין מעשה ידי אמן ברבות כי תשא ס"פ מ"ז

ו"מעשה ידי אמן" מובן היטב, כפי שרש"י מסביר במועד קטן (16b), שהתורה היא מלאכת האומנות של הקדוש ברוך הוא. ראו גם [בזוהר], פרשת תרומה (161a); ועוד ראו בעניין "מעשה ידי אמן" במדרש רבה, כי תשא, בסוף פרק 47.

רש"י מסביר ש"מעשה ידי אמן" היא התורה, מלאכת האומנות של הקדוש ברוך הוא. בזוהר על פרשת תרומה, שהמאמר מצטט, נאמר שהי הסתכל בתורה, ה"אומן" שלו, וברא את העולם.

והנה יש ב' בחי' מנעלים [על אחד הוא עליות נפש הבהמית ע"י עשיות כל המצות וצדקה כנגד כולם והוא הנמשך מבחי' מחנה גבריאל שבמרכבה בחינת יראה ופחד.^{144, 145, 146}

והנה יש שתי בחינות של נעליים. נעל אחת היא עלייתה של נפש הבהמית באמצעות קיום כל המצוות, וכן הצדקה, השקולה כנגד כולן; והיא נמשכת מבחינת מחנה גבריאל שבמרכבה, בחינת יראה ופחד.

יש שני סוגים של "נעליים", שתי דרכים שבהן נפש הבהמית מתעלית. הראשונה היא באמצעות קיום כל המצוות, יחד עם הצדקה, השקולה כנגד כולן; מקורה במחנה גבריאל שבמרכבה, בבחינת יראה ופחד. (הנעל המודפסת היא ככל הנראה נעל, כלומר "נעלי").

קטע 6 • 121

שמחת המצוות

12 ונעל הב' הוא בחי' שמחה של מצוה שהוא ג"כ מבחי' נפש הבהמית כמ"ש בשמחה ובטוב לבב¹⁴⁷ שעיקר השמחה הוא בלב ששם משכן נפש הבהמית

והנעל השנייה היא בחינת שמחה של מצווה, שגם היא באה מבחינת נפש הבהמית, כמו שנאמר: "בשמחה ובטוב לבב"; שהרי עיקר השמחה היא בלב, שבו שוכנת נפש הבהמית,

ה"נעל" השנייה היא שמחה של מצווה, שגם היא שייכת לנפש הבהמית. השמחה מורגשת בלב, ובו שוכנת נפש הבהמית, כפי שמשמע מן הפסוק "בשמחה ובטוב לבב".

כי הדם הוא הנפש¹⁴⁸ וכוונת מספרי הטבעי [הטבעיים] שהעצבות הוא מעכירת הדם שבלב כשהוא עכור והשמחה היא כשהדם צלול והוא ע"י אשר קדשנו מצותיו אשר לשון תענוג העליון קדשנו במצותיו כוי כי "הדם הוא הנפש", וכידוע מספרי הטבע, העצבות נובעת מעכירות הדם שבלב, כשהוא עכור, והשמחה היא כשהדם צלול. והדבר נעשה באמצעות "אשר קדשנו במצותיו": המילה "אשר" מבטאת תענוג עליון — "אשר קדשנו במצותיו" וכו'.

הדם הוא מקום משכנה של נפש הבהמית, וכפי שסברו ספרי הטבע בזמנם, העצבות נובעת מעכירות הדם שבלב, ואילו השמחה באה כשהדם צלול. שמחת המצווה באה באמצעות הברכה "אשר קדשנו במצותיו", שכן את המילה "אשר" דורשים כביטוי לתענוג העליון.

וכל המצות צריך לעשותן בשמחה כמ"ש תחת אשר לא עבדת בשמחה ובצדקה נאמר ג"כ ואל ירע לבבך בתתך לו¹⁴⁹

את כל המצוות צריך לעשות בשמחה, כמו שנאמר: "תחת אשר לא עבדת בשמחה"; ועל צדקה נאמר גם כן: "ואל ירע לבבך בתתך לו".

את כל המצוות צריך לעשות בשמחה, כפי שהתורה מוכיחה את מי שלא עבדו "בשמחה ובטוב לבב". על צדקה נאמר במיוחד: "ואל ירע לבבך בתתך לו".

והוא בחינת נעל הכי של בחינת נפש הבהמיות הנמשך ממחנה מיכאל בחינת אהבה (ובז"ה [ובזוהר הרקיע] ר"פ משפטים) (על דף צ"ד)

וזו בחינת הנעל השנייה, מבחינת נפש הבהמית, הנמשכת ממחנה מיכאל, בחינת אהבה. (ובזוהר הרקיע, בתחילת פרשת משפטים) (על דף צ"ד)

שמחה זו היא הנעל השנייה, הנמשכת ממחנה מיכאל, בחינת אהבה, ואילו הנעל הראשונה נמשכה ממחנה גבריאל, בחינת יראה. הסוגריים מביאים סיוע מזוהר הרקיע, פירוש על הזוהר.

כתב שהמנעלים הם מט"ט [מטטרון] וסנד"ל [וסנדלפון] והם מתלבשים בק"נ [בקליפת נוגה] כדי להנהיג העולם השפל הזה בששת ימי החול ובשבת הם מתעלים כוי וגם ק"נ [קליפת נוגה] מתברר ומתעלה כוי ע"ש באריכות.

הוא כותב שהמנעלים הם מט"ט וסנד"ל, והם מתלבשים בקליפת נוגה כדי להנהיג את העולם השפל הזה בששת ימי החול; בשבת הם מתעלים וכו', וגם קליפת נוגה מתבררת ומתעלה וכו'. עיין שם באריכות.

זוהר הרקיע כותב שהמנעלים הם המלאכים מטטרון וסנדלפון, המתלבשים בקליפת נוגה — התחום שבו הטוב והרע מעורבים — כדי להנהיג את העולם בימות החול. בשבת הם מתעלים, וגם קליפת נוגה עצמה מתבררת ומתעלה יחד איתם.

(והנה לפי כי עיקר ענין הפסוק מה יפו פעמיך בנעלים נאמר על כנס"י [כנסת ישראל] בשעה שהיו עולים לרגל בשלש רגלים שאז התגלות היופי בבחינת נעלים הנ"ל ע"כ איתא במשנה ספ"ה דכתובות ומנעלים ממועד למועד¹⁵⁰ ע"ש):

(והנה, מאחר שעיקר עניינו של הפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים" נאמר על כנסת ישראל בשעה שהיו עולים לרגל בשלושת הרגלים, שאז מתגלה היופי שבבחינת הנעליים הנזכרת לעיל, לכן נאמר במשנה בסוף פרק ה' דכתובות: "ומנעלים ממועד למועד"; עיין שם.)

מאחר שהפסוק נאמר על עולי הרגל בשלושת הרגלים, שבהם מתגלה יופיין של ה"נעליים", המשנה מונה בין הדברים שעל הבעל לספק לאשתו "מנעלים ממועד למועד". ההלכה משקפת את המשמעות הפנימית של הפסוק.

בעבודה

התבוננו באריכות בכך שכל העולמות הם כאין לפני ה', עד שתיוולד אהבה ויראה; מסרו את עצמכם בקריאת שמע בשתי הנטיות, כדי שהנפש הבהמית תיכנע ותשתנה ותיעשה ל"נעל"; תנו צדקה מיגיע כפיכם, בסתר ובלב שמח; וקיימו כל מצווה בשמחה. החלק הנמוך ביותר באדם, לאחר שהזדכך, הוא המקום שבו נמצא עיקר היופי.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שעיקר היופי הוא בנעליים, ולא ברגל או בראש?
2. כיצד יכולה בקשה בתפילת שמונה עשרה לבקש דבר שמעל לשיקול דעתה של התורה, ומדוע חייבת להקדים לה מסירות הנפש שבקריאת שמע?
3. מה ההבדל בין בריאה באמצעות חסד לבין בריאה באמצעות מלכות, ומה תפקידם של המלאכים?
4. לפי המאמר, מדוע אסור לנעול נעלי עור ביום הכיפורים, אך הן מתאימות לשבת ולחגים?
5. באיזה מובן הצדקה הניתנת מיגיע כפיו של אדם נעשית לתכשיט שעל הראש שלמעלה?

הערות

פסקה 1

1 מה יפו פעמיך

בהערה קודמת (על 19d) כתב הרבי שיש להשוות את המאמר הזה ל-
Derech Mitzvosecha, 175b.

הערת קה"ת

ראה הערת כ"ק אדמו"ר לעיל בהערות וצינונים יט, ד: "להשוות דרמ"צ קעה, ב". המאמר דרך מצותיך הוא משנת תקס"ג ע' רמח, ושם נדפסו ב' הנחות. נדפס באוה"ת שה"ש ע' תקפד עם הגהות אחרות. קיצורים בכרך ג ע' תתקצ. עוד הגהות באוה"ת שה"ש כרך ג ע' תתקעג. ובכרך ב ע' תתקעח. ראה מאמרי אדה"א נ"ך ע' שמא. אוה"ת סדור דרושים לחתונה ע' רסג. חלק מהמאמר עם הגהות בסה"מ תרל"ג ח"א ע' ד ואילך. וראה בהמצויין שם. וראה גם סה"מ פר"ת בדה"צ צהר תעשה לתיבה מסע"י ג ואילך.

2

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, חמוקי ירכיך כמו חלאים, מעשה ידי אמך". המאמר כולו מבאר את הפסוק: חלקו הראשון נדון בסעיפים 1-3, וחלקו השני בסעיף 4.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב'

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמך:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter!
The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The
work of the hands of a skilled workman.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3

רבי דורש: מה יפו פעמיך של ישראל כשהם עולים לרגל; ו"בת נדיב" היא בתו של אברהם, שנקרא "נדיב". אדמו"ר הזקן בונה את המאמר על דרשה זו.

Sukkah 49b:6 סוכה מ"ט ב:ר'

דרש רבא, מאי דכתיב: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" — מה יפו פעמיתיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. "בת נדיב" — בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר: "נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם". "אלקי אברהם", ולא אלקי יצחק ויעקב? אלא: אלקי אברהם, שהיה תחילה לגרים.

Rava made the following exposition What is it that is written, "How beautiful are your steps in sandals, O prince's daughter?" (Song of Songs 7:2): How beautiful are the steps of Israel when they go up [to Jerusalem] to celebrate a festival. "O prince's daughter": Daughter of our father Abraham, who is called prince, as it is said, "The princes of the peoples are gathered together, the people of the G-d of Abraham" (Psalms 47:10). The G-d of Abraham! And not the ... G-d of Isaac and Jacob? But the meaning

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

4

אותה דרשה של רבא, כאן במסגרת הדיון בחובה להיראות בבית המקדש ברגלים.

Chagigah 3a:13 חגיגה ג' א:י"ג

דרש רבא, מאי דכתיב: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" — כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. "בת נדיב" — בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר: "נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם".

"אלקי אברהם", ולא אלקי יצחק ויעקב? אלא: אלקי אברהם — שהיה תחילה לגרים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

5

שלוש פעמים בשנה יראה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דברים טז. טז.

6

"שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הוי' אלקיך במקום אשר יבחר". את מה שהעולים לרגל קיימו ב"היראות לפני הוי', ממשיכה כיום התפילה.

Deuteronomy 16:16 דברים ט"ז:ט"ז

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הוי' אלקיך במקום אשר יבחר. פה המצות ובה השבועות ובה הסכות ולא יראה את פני הוי' אלקיך:

Three times in a year shall all thy males appear before the
L-RD thy G-d in the place which He shall choose; on the
feast of unleavened bread, and on the feast of weeks, and on
the feast of tabernacles; and they shall not appear before the
L-RD empty

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

7

תפלה במקום קרבן

התלמוד מתייחס לתפילה כאל עמידה "במקום קרבן". אדמו"ר הזקן משתמש בעיקרון זה כדי לומר שכיום "ההיראות לפני הוי' מתקיימת בתפילה.

Berakhot 26a:17 ברכות כ"ו א:י"ז

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתים? אם תמצא לומר, טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים, משום דחד יומא הוא, דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", אבל הכא תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. או דילמא כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל.

The question was asked : How is it if one erred and omitted the afternoon Tefillah — shall he say it twice in the evening ? If thou thinkest thou canst answer [by quoting] "If one erred and omitted the evening Tefillah, he should say it twice in the morning," [that is different] because it is one day ; as it is written, "And there was evening and there was morning one day " (Gen. i. 5). But here the Tefillah is the substitute ... for the sacrifice, and the day

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

Zohar II, 20b זח"ב כ, ב

הערת קה"ת

ברכות כו, א. זח"ב כ, ב.

8

ועשו לי מקדש ושכנתי

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". בזמן שבית המקדש עמד, השראת

השכינה הייתה קשורה למקום גשמי.

Exodus 25:8 שמות כ"ה:ח

וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם:

And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כה, ח.

פסוקה 2

9 תפילות אבות תקנום

הדעה שהאבות תיקנו את התפילות: אברהם את תפילת שחרית, יצחק את תפילת מנחה ויעקב את תפילת ערבית. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהתפילה כוללת את שלושתן.

Berakhot 26b:4-5 ברכות כ"ו ב"ד-ה'

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפילות אבות תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר: תפילות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפילת שחרית, שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין "עמידה" אלא תפילה, שנאמר: "ויעמד פינחס ויפלה".

It has been reported : R. Jose b. R. Hannina said : The Patriarchs instituted the Tefillot. R. Joshua b. Levi said: The Tefillot were instituted to correspond with the continual sacrifices. There is a teaching in agreement with both of them. There is a teaching in agreement with R. Jose b. R. Hannina: Abraham instituted the morning Tefillah; as it is said, "And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood" (Gen. xix. 27) — "standing" means prayer; as it is ... said, "Then

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

10 אתה הי לא תכלא רחמיך

"ואתה, הוי, אל תמנע רחמיך ממני; חסדך ואמיתך תמיד יצרוני". מובא כדוגמה לפסוק שבתפילות המבטא את רחמיו של יעקב.

Psalms 40:12 תהילים מ"ב:יב

אַתָּה ה' לֹא־תִכְלֵא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חֶסֶדְךָ וְאֱמֶתְךָ תָּמִיד יִצְרוּנִי:

Thou, O L-RD, wilt not withhold Thy compassions from me; let Thy mercy and Thy truth continually preserve me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מ, יב.

11 סדי"ה צו את בניי

שם נדרש "להקריב לי במועדיו" על תפילה, שנלמדת משבת, ואילו "במועדיו" מתייחס לשלושת הרגלים. בהמשך מקבילה הפסוק את פסח לאברהם, את שבועות ליצחק ואת סוכות ליעקב — ההקבלה שעליה נשענת הפסוק כאן.

הערת קה"ת

לעיל עו, ב.

12 כה אמר ה' ליעקב אשר פדה את אברהם

"לכן כה אמר הוי אל בית יעקב אשר פדה את אברהם: לא עתה יבוש יעקב". אדמו"ר הזקן מפרש שרחמיו של יעקב פדו את אהבתו של אברהם.

Isaiah 29:22 ישעיהו כ"ט:כ"ב

לִכֵּן כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יִחְוֹרוּ:

Therefore thus saith the L-RD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ;ashamed, Neither shall his face now wax pale

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Sanhedrin 19b:18 סנהדרין י"ט ב:י"ח

"לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם", וכי היכן מצוינו ביעקב שפדאו לאברהם? אמר רב יהודה: שפדאו מצער גידול בנים. והיינו דכתיב: "לא עתה יבוש יעקב וגו'", "לא עתה יבוש יעקב" – מאביו, "ולא עתה פניו יחורו" – מאביו אביו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ישעיי כט, כב. ע"ל [ויקרא לה, ג] במאמר ד"ה וספרתם רפ"ב. וש"נ. [כ]. כ"ה גם בתניא פרק לב. ספמ"ה. בקו"א וצדקה כנחל ובכ"מ בדא"ח. אבל בקרא לבית יעקב, ובכמה מדו"ל (סנהדרין יט, ב ועוד) מוכח דהכונה ליעקב עצמו. ראה הערת כ"ק אדמו"ר בהערות ותיקונים לתניא לפרק לב.

13 מבין דבר

התלמוד מגדיר את "מבין" שבישעיהו ג, ג כמי שמבין דבר מתוך דבר. אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי לתיאור הבינה שאנו מבקשים לפני קריאת שמע.

Chagigah 14a:12 חגיגה י"ד א:י"ב

"ויעזי" — שיועז לעבר שנים ולקבוע חדשים. "וחכם" — זה תלמיד המחקים את רבותיו. "חרשים" — בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין כחרשין. "ונבוח" — זה המבין דבר מתוך דבר. "לחש" — זה שראוי לסמוך לו דברי תורה שניתנה בלחש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יד, א.

14 בדבר הי

"בדבר הוי שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". העולם נברא בדיבורו של ה'.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צִבְאוֹם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the .host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ו.

15 הערת קה"ת מפנה ל:Leviticus 7:38-8:2 למילים האלה.

Leviticus 7:38-8:2 ויקרא ז':ל"ח-ח"ב:

אשר צוה ה' את־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צִוּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנֵיהֶם לַה' בַּמִּדְבָּר סִינַי: וַיְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת פֶּר הַחֹטָאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמִּצּוֹת:

which the L-RD commanded Moses in mount Sinai, in the day that he commanded the children of Israel to present

האלוקות.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ"ה:

ונגלה כבוד ה' וראו כל־בשר יחדו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מ, ה.

21 אני הוי' לא שניתי

"כי אני הוי' לא שניתי". הבריאה אינה משנה את ה', ולכן העולם לעולם אינו מסתיר אותו באמת.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כי אני ה' לא שִׁנִּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 "והנה מנורת זהב כולה". מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנה הטקסט את הקורא.

Zechariah 4:2 זכריה ד':ב'

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגָלָה עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיָּהּ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְגִזְרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ:

And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top
;thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

23 סנדי"ל קושר כתרים לקונו

ההערה מפנה את הקורא לתוספות שבסוף מהדורת קה"ת, בעניין דברי חז"ל אלה על סנדלפון.

הערת קה"ת

ראה להלן בהוספות להערות וציורים.

24 קושר כתרים לקונו

"סנדלפון הוא שמו... והוא עומד מאחורי המרכבה וקושר כתרים ליוצרו." אדמו"ר הזקן בונה את הקטע על מאמר זה על המלאך.

Chagigah 13b:4 חגיגה י"ג ב:ד'

"וְאַרְבַּע חַיּוֹת וְהֵנָּה אוֹפֵן אֶחָד בְּאַרְץ אֲצִל חַיּוֹת", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִלָּאךְ אֶחָד שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאַרְץ, וְרֹאשׁוֹ מְגִיעַ אֲצִל חַיּוֹת. בְּמַתְנֵי תַנָּא: סַנְדַּלְפֹּן שְׁמוֹ, הַגְּבוּהָ מִחֲבֵרוֹ מִהֲלָךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וְעוֹמֵד אַחֲרֵי הַמֶּרְקָבָה וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ. אֵינִי? וְהַכְּתִיב: "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", מִכָּל דְּמִקְוֹמוֹ לֵיכָא דִּידַע לָקָה! דְּאָמַר שֵׁם אֲתָנָא וְאֹל וְיָחִיב בְּרִישִׁיָּה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

their offerings unto the L-RD, in the wilderness of Sinai. And the L-RD spoke unto Moses, saying: 'Take Aaron and his sons with him, and the garments, and the anointing oil, and the bullock of the sin-offering, and the two rams, and the basket of unleavened bread

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

16 במאמר אחד יכול להבראות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ה, א.

17 במאמר אחד יכול להבראות

"כעשרה מאמרות נברא העולם... והלא במאמר אחד יכול להבראות?" אדמו"ר הזקן מבסס את הדברים על כך שמאמר אחד היה יכול להספיק.

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה:א'

בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֻרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְזֶה תְּלֻמוֹד לּוֹמֵר, וְהֵלֵךְ בְּמֵאֲמָר אֶחָד יִכּוֹל לְהַבְרִיאֹת, אֲלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שֶׁמֵּאַבְדִּין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֻרוֹת, וְלִמֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיִּימִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֻרוֹת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

18 "ומבשרי אחזה אלקים". הפסוק מובא כאן בבסיס ללימוד על ה' מתוך נפש האדם ודיבורה.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

ואַחֲרַי עוֹרִי נִקְפֹּזֶתָּהּ וּמִבְשָׁרִי אֲחֻזָּה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

19 אברהם הוליד את יצחק

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם: אברהם הוליד את יצחק". יש לקרוא כאן שאהבה (אברהם) מולידה יראה (יצחק).

Genesis 25:19 בראשית כ"ה:י"ט

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:

And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כה, יט.

20 ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר

"ונגלה כבוד הוי", וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר". הגילוי העתידי של

40 ואשים דברי בפיר

”ואני נתתי דברי בפיר”. דברי התורה שאדם אומר הם דברו של ה' עצמו.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

ואשים דברי בפיר ובצל ידי כסיתיה לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר
לציון עמי אתה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 אלו ואלו דברי אלקים חיים

בת קול הכריזה על ההלכות של בית שמאי ובית הלל: "אלו ואלו דברי אלקים חיים". דברי התורה של כל צד הם דברו של ה'.

Eruvin 13b:10-11 עירובין י"ג ב:י"א

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: הלכה כמותנו, והללו אומרים: הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנזחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

עירובין יג, ב. וש"נ.

42 בדיה כי ביום הזה יכפר

ההערה מצטטת את המאמר: כשם שב"דברי אשר שמת בפיר" דבר ה' עצמו נמצא בפיו של האדם, כך פירוש "אלו ואלו דברי אלקים חיים" הוא שדבריהם של בית שמאי ובית הלל אינם דבריהם שלהם, אלא דבר ה' שבפיהם; כך אמר המגיד לבית יוסף: "אני המשנה".

הערת קה"ת

לעיל פ' אחר כז, ב. "והוא כענין דברי אשר שמת בפיר שדבר ה' ממש הוא בפיו, ועד"ז תמצא במארו"ל אלו ואלו דא"ח שמה שב"ש אומרים ובי"ה אומרים כוי אי"ז דבריהם ממש אלא דבר ה' שבפיהם וכמ"ש המגיד לבי"ה אני המשנה".

43 כי ביום הזה יכפר

"כי ביום הזה יכפר עליכם". פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל

כי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו:
For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 ואספת דגנך

"...ואספת דגנך תירושך ויצהרך". זה נאמר בפרשה השנייה של קריאת שמע; אדמו"ר חזקן קושר זאת למעשה הצדקה.

Deuteronomy 11:14 דברים י"א:י"ד

ונתתי מטרארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירושך ויצהרך:
that I will give the rain of your land in its season, the former rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 מי לי בשמים

"את מי יש לי בשמים? ועמך לא חפצתי בארץ". יש לקרוא כאן שהאדם אינו חפץ בדבר מלבד ה' עצמו, אפילו לא באורות העליונים ביותר.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מי-לי בשמים ועמך לא-חפצתי בארץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

36 גבוה מעל גבוה

"כי גבוה מעל גבוה שומר". הביטוי מושאל כאן לתיאור האורות העליונים, שכל אחד מהם נעלה מזה שמעליו.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה':ז

אם-עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אלי-תתמה עלי-חפץ כי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 סדיה כי קרוב אליך הדבר

שם מסביר אדמו"ר חזקן שבאמצעות מסירות נפש ממשיכים את האור המקיף את כל העולמות ומגיעים לעצמותו של ה', ל"אנכי" עצמו, שלמעלה משמו ומאורו. הדבר מקביל לרצונה של הנשמה כאן בעצמות ה', ולא באור עליון כלשהו.

הערת קה"ת

לעיל פ' נצבים מו, ד.

38 כי קרוב אליך הדבר

"כי קרוב אליך הדבר מאוד, בפיר ובלבבך לעשותו". פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Deuteronomy 30:14 דברים ל':יד

כי-קרוב אליך הדבר מאד בפיר ובלבבך לעשותו:

But the word is very nigh unto thee, in thy mouth, and in thy heart, that thou mayest do it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". יש לקרוא כאן שהאדם קושר את מחשבתו ודיבורו לדברי התורה.

Deuteronomy 6:6 דברים ו':ו

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום עלי-לבבך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

דברים יא, יד.

45 יש קונה עולמו בשעה אחת

רבי בכה ואמר זאת על אדם שמסר את נפשו והובטח לו חלק לעולם הבא באותו רגע. אדמו"ר הזקן רואה בכך רמז למסירות הנפש שבקריאת שמע, שהיא למעלה ממדרגת התורה.

Avodah Zarah 10b:15-16 עבודה זרה י"ב:ט"ו-ט"ז

יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: קְטִיעָה בַּר שְׁלוֹם מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. בְּכָה רַבִּי וְאָמַר: יֵשׁ קוֹנֵה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת, וְיֵשׁ קוֹנֵה עוֹלָמוֹ בְּכֻמָּה שָׁנִים. אֲנִטּוֹנִינוֹס שְׁמִשְׁיָה לְרַבִּי, אֲדָרְכָן שְׁמִשְׁיָה לְרַבִּי. כִּי שְׂכִיב אֲנִטּוֹנִינוֹס, אָמַר רַבִּי: נִתְפָּרְדָּה חֲבִילָהּ. כִּי שְׂכִיב אֲדָרְכָן, אָמַר רַבִּי:

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז י, ב. ושי"ג.

46 אחת היא יונתי תמתי

"אחת היא, יונתי תמתי". פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט, בקריאה "תאומתי".

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו':ט

אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמְתִּי אַחַת הִיא לְאִמָּה בְּרָה הִיא לְיוֹלְדָתָהּ רְאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילִגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 המלאך סנדי"ל המקבל תפלות של ישראל

הזוהר אומר שסנדלפון קושר כתרים לריבונו מתפילותיהם של ישראל, וכשהכתר מגיע לראש המלך, הוא מקבל את תפילותיהם של ישראל.

Zohar, Beshalach 19:296-20:307 ספר הזוהר, בשלח י"ט:רצ"ו-כ"ש"ז

48 וקושר כתרים כוי

בוזרר על פרשת וישלח נאמר שהמלאך הממונה על תפילותיהם של ישראל, סנדלפון, נוטל את כל התפילות הללו ועושה מהן כתר לחי העולמים.

Zohar, Vayishlach 2:26-38 ספר הזוהר, וישלח ב':כ"ו-ל"ח

49 בד"ה נר חנוכה

המאמר מסביר מדוע המזוזה מימין ונר חנוכה משמאל: המזוזה, שבה מופיעה קריאת שמע עם "בכל לבבך ובכל נפשך", מבטאת עלייה מלמטה — העלאת הבית וכל מה שבבעלות האדם באהבת ה'; ואילו נר חנוכה ממשיך את אור התורה למטה.

הערת קה"ת

תו"א מב, ב.

50 ובד"ה צו את בניי

במאמר זה על "את קרבני לחמי" נקשר הקרבן למידת הרחמים של יעקב, ומתוארת המשכת אור אין סוף לאותיות התפילה, כגון "רופא חולים" ו"מברך השנים".

הערת קה"ת

לעיל פ' פנחס עח, ד.

51 פי בשלח נ"ח א'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

הוא מקבל צלותהון דישלח.

52 וישלח קס"ז ב'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ועבד מנייהו עטרה לחיי העולמים.

53 בזהר פי בשלח . . רע"ח א'

כל קטעי הזוהר שאליהם מפנה הסוגריים מועתקים שם, בצירוף הגהות.

הערת קה"ת

כל ה"עיי"ן נעתקו בביאורו"ז להצ"צ כך א ע' רכג עם הגהות.

54 ענין השתלשלות העולמות והתהוות מאין ליש

ההערה מפנה את הקורא למאמרים אלה של אדמו"ר מהר"ש על ירידת העולמות והתהוותם יש מאין.

הערת קה"ת

ראה תורת שמואל — תרכ"ז ע' פה-ו (בהוצאת תשנ"ט) ע' צו. תרכ"ח ע' קמה ואילך. בד"ה ויצוום — תרל"ח מסעי"ג ואילך. [סה"מ תרל"ח ע' ה].

55 יהי אור

"ויאמר ה' יהי אור". היום הראשון לבריאה, בחינת חסד עליון.

Genesis 1:3 בראשית א':ג

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

And G-d said: 'Let there be light.' And there was light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, ג.

56 יהי רקיע

"יהי רקיע בתוך המים". היום השני לבריאה.

Genesis 1:6 בראשית א':ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 עיקר התהוות מאין ליש הוא ע"פ מדת מלכות

הרבי הרש"ב מביא שם את הקטע הזה ומסיק ממנו שעצם ההתהוות היא ממלכות, ואילו הגבלת הנבראים נעשית באמצעות המלאכים.

הערת קה"ת

בהמשך תער"ב ח"ג ע' איתע מציי"ן לכאן: "דשם [— בלקו"ת כאן] נראה דעצם ההתהוות היא מבחי' המלי' וע"י המלאכים הוא שיהי' בבחי' הגבלה בהנבראים" ע"ש. וראה שם ע' איתלא.

58 אין מלך בלא עם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בחי' וישב לה, ד.

59 כי שמש ומגן הוי' אלקים

"כי שמש ומגן הוי' אלקים". הוי' הוא כמו השמש, ואלקים הוא המגן

המסתיר אותה.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד:י"ב

כִּי שָׁמַשׁ וּמָגֵן הִ' אֱלֹקִים חַן וְכְבוֹד יִתֵּן הִ' לֹא יִמְנַע טוֹב לְהִלְכֵם בְּתַמִּים:
For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth
grace and glory; No good thing will He withhold from them
.that walk uprightly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, יב.

60 כי הוא צוה ונבראו

”כי הוא ציווה ונבראו”. הבריאה נעשית באמצעות ציווי של המלך.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה'

יְהִלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded,
and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, ה.

61 דבר מלך שלטון

”דבר מלך שלטון”. הביטוי משמש לתיאור מלכות — ציווי של המלך שמביא את הנבראים לידי מציאות.

Ecclesiastes 8:4 קהלת ח:ד

כַּאֲשֶׁר דְּבַר־מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מִה־תַּעֲשֶׂה:

Forasmuch as the king's word hath power; and who may say
'?unto him: 'What doest thou

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ח, ד.

62 מי מנה

”מי מנה עפר יעקב?” פתיחתו של אחד המאמרים שאליהם מתייחס הטקסט.

Numbers 23:10 במדבר כ"ג:י'

מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה
אַחֲרֵיתִי כְּמָהוּ:

Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock
of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine
!end be like his

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 אך עכ"ז היה העולם מתפשט בלי גבול וקץ

ההערה מצטטת אותו: גם ממלכות יכול היה העולם להתפשט בלי גבול, משום שמלכות היא אחת ממידותיו של ה', שאין גבול להתפשטותו; הן מוגבלות רק בכך שהן מוגדרות כחסד זה וכגבורה זו. ההערה מוסיפה שלפי זה גם האור היה מוגבל באופן כזה.

הערת קה"ת

והיינו שגם מבחי' המלי' היה יכול להתפשט בלי גבול וקץ, לפי שבחי' המלי' היא ממדותיו ית' שאין קץ להתפשטותו, ולא הונח עליהם שי הגבלה כ"א במה שמגבילי להיות זה חסד זה גבורה . . אלא שלפ"ז צ"ל שגם באור יש הגבלה זה חסד זה גבורה. — ד"ה וידבר ויצוום — תרלי"ח סעי' ג. ראה בד"ה בשעה שהקדימו — תרס"ז (בהמשך תרס"ו עי' תמה). ראה סה"מ תרס"ח ע' קפד. קטע מכאן מובא באוה"ת פ' ויחי כרך ו' תתשכד, ב.

64 בבחי' גבול מהלך ת"ק שנה

ההערה מפנה את הקורא לשם בעניין הגבלה, כגון "מהלך חמש מאות שנה".

הערת קה"ת

ראה המשך תער"ב ח"ב פרק שפח.

65 המלאך סנד"ל

ההערה מפנה את הקורא לדיון הקודם במלאך סנדלפון בלקוטי תורה, האוינו, ולמקורות המצוינים שם.

הערת קה"ת

ע"ל האוינו (עד, ד). וש"נ. [כ].

66 הגם שבחי' השתלשלות . . בחי' נעל החופה את רוב הרגל בחי' מלי'

כל הקטע מן המילים "אף שהשתלשלות" ועד "הנעל המכסה את רוב הרגל, מלכות" מוסבר במאמר זה.

הערת קה"ת

נתבאר בד"ה פקודי ה' — תרנ"ה (ספר המאמרים ליקוט מהורש"ב ח"ב ע' נה). וראה ד"ה אלה תולדות יעקב תקס"ח ע' סד.

67 והארץ הדום רגלי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי". "הדום הרגליים" מייצג את מלכות, שה"נעל" מכסה אותה.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדוֹם רִגְלִי אֵינִי כֵּן אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth
is My footstool; where is the house that ye may build unto
?Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

68 וצבא השמים לך משתחוים

"ואתה מחיה את כולם, וצבא השמים לך משתחוים". המלאכים קיימים, ובכל זאת הם בטלים לגמרי לפני ה'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו'

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־ם וְצָבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heav-
en, the heaven of heavens, with all their host, the earth and
all things that are thereon, the seas and all that is in them,
and Thou preservest them all; and the host of heaven wor-
shippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמי' ט, ו.

הטקסט.

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד'

כִּי־עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be feared.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 6

75 הנשמות נקי רגל

במאמר זה על "השמים כסאי והארץ הדום רגלי" מסביר אדמו"ר הזקן את "הדום רגלי" כשרפרף המונח תחת רגליו של היושב, ומוסיף שכנסת ישראל נקראת "רגל", שהרי נאמר "בנים אתם" ו"כרא כרעא דאבוה".

הערת קה"ת

ראה תו"א א, ב.

76 בנים אתם

"בנים אתם להוי" אלקיכם". כבנים, הנשמות הן ה"רגל" של אביהן, ה"כף רגל".

Deuteronomy 14:1 דברים י"ד:א'

בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא־תִשְׁמְדוּ קַרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת:

Ye are the children of the L-RD your G-d: ye shall not cut yourselves, nor make any baldness between your eyes for the dead.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יד, א.

77 ומוזיעתן של חיות

בגמרא נאמר שנהר של אש יוצא "מוזיעתן של חיות". אדמו"ר הזקן מפרש את ה"זיעה" כפסולת הנוצרת מעוצמת אהבתן ויראתן.

Chagigah 13b:14 חגיגה י"ג ב:י"ד

מִהֵיכָן נִפְיָק? מוֹזִיעָתָן שֶׁל חַיִּוִּת. וּלְהֵיכָן שְׁפִיחָה? אָמַר רַב זוטְרָא בְּרַם טוֹבִיחָה אָמַר רַב: עַל רֹאשׁ רִשְׁעִים בְּגִיחָהֶם, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה סִעֲרַת ה' חֲמָה יֵצֵאָה וְסִעַר מִתְחַלֵּל עַל רֹאשׁ רִשְׁעִים יְחִוִּל". וְרַב אֲחָא בְּרַם יַעֲקֹב אָמַר: עַל אֲשֶׁר קוֹמְטוּ, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר קוֹמְטוּ וְלֹא עֵת נִהָר יוֹצֵק יִסּוּדֶם". תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן הַקָּסִיד: אֵלּוּ תִשַּׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָאַרְבַּע דּוֹרוֹת שְׁקוֹמְטוּ לְהִיבְרָאוֹת

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

78 דרך נקבי העור

ההערה אומרת שהרעיון של זיעה היוצאת דרך נקבי העור מוסבר שם.

Numbers 11:2 במדבר י"א:ב'

וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

And the people cried unto Moses; and Moses prayed unto the L-RD, and the fire abated.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת בראשית כרך ד דף תתכ, ב. וראה לעיל במדבר יא, ב. שלח מא, א.

69 נעלו דא סנד"ל כוי ונעל לגבי שכינתא

רעיא מהימנא, בעניין חליצת הנעל: "איש שלף נעלו" — זהו סנדלפון, שהוא "סנדל" ביחס להקדוש ברוך הוא ו"נעל" ביחס לשכינה. (הטקסט מציין 280a folio).

Zohar, Ki Teitzei 20:98-22:108 ספר הזוהר, כי תצא כ"ז:צ"ח-כ"ב:ק"ח

70 נעוץ תחלתן בסופן

"סופן נעוץ בתחילתן, ותחילתן בסופן". המדרגה הנמוכה ביותר מושרשת במדרגה הגבוהה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א'ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

71 בד"ה שובה ישראל

המאמר מפרש את "שובה ישראל עד הוי" אלקיך" כחזרה עד שהוי" נעשה אלקים, צמצום, באמצעות תשובה עמוקה כל כך בלב, עד שהאדם חוזר ומתבטל ונכלל באור אין סוף עצמו, שלמעלה מבחינת הוי". הדבר מקביל לתכלית המתוארת כאן: יש שמתבטל לה'.

הערת קה"ת

לעיל ש"ש סה, א ואילך.

72 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הוי" אלקיך". פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶה:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73

הזוהר על חוקת שואל מדוע נעל מופיעה במנהג הקדום של גאולה, "איש שלף נעלו", ובפסוק "של נעליך"; והוא קושר את הנעל לכך שמשם פרש מאשתו כדי לדבוק בשכינה. הקטע מצטט גם: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב".

Zohar, Chukat 2:4-15 ספר הזוהר, חקת ב'ד:ט"ו

When R. Simeon and R. Eleazar and R. Abba and R. Isaac were once in the house of R. Phineas ben Jair, the latter asked R. Simeon to give some new exposition of the section commencing: "This is the statute of the law". R. Simeon, however, called on R. Eleazar. The latter thereupon discoursed on the text: "Now this was the custom in former time in Israel concerning redeeming and concerning exchanging, to confirm all things", etc. (Ruth 4, 7). 'This ... verse', he said, 'raises a problem. If the ancients

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

74 כי עמך הסליחה למען תורא

"כי עמך הסליחה, למען תיורא." הפסוק שנידון במאמר שאליו מתייחס

79 בכל לבבך כוי בשני יצריך

"בכל לבבך — בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע". גם את הנפש הבהמית יש לרתום לאהבת ה'.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט"ה

חִיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֶׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמָר (דברים ו) וְאֶהְיֶה אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. בְּכָל לְבָבְךָ, בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, בְּיֶצֶר טוֹב וּבְיֶצֶר רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מַאֲדְךָ, בְּכָל מְמוֹנְךָ. דְּבָר אַחֵר בְּכָל מַאֲדְךָ, בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיָה מוֹדֵה לוֹ בְּמֵאד מֵאֵד. לֹא יָקָל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כִּנְגֵד שַׁעַר הַמְּזוּזָה, שֶׁהוּא מְכוֹן כִּנְגֵד בֵּית קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים. לֹא יִכְנֹס לְהָר הַפִּיִּת בְּמִקְלוֹ, וּבְמַנְעֵלוֹ, ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

80 בדי"ה שיר המעלות ממעמקים

שם מסביר אדמו"ר הזקן את "השמים כסאי והארץ הדום רגלי" באמצעות שתי דרגות בנפש, יעקב וישראל, ומבחין בין המלאכים, שתופסים אלקות בגלוי ועומדים ביראה, לבין הארץ, שבה האלקות נסתרת.

הערת קה"ת

לעיל ר"ה סב, ג ואילך. בענין רגל וראש הנשמה.

81 שיר המעלות ממעמקים

"שיר המעלות: ממעמקים קראתיך, הוי". זהו פתיח של מאמר שהטקסט מפנה אליו, העוסק ברגל ובראש של הנשמה.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שִׁיר הַמַּעְלֹת מִמַּעַמְקִים קְרָאתִיךָ ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 ובדי"ה שמאלו תחת לראשי

המאמר מפרש את "שמאלו תחת לראשי" כדחייה של הצד השמאלי את מה שעייב את האדם, ובכך מורס "ראש" עבודת הנפש; ואת "וימינו תחבקני" כהמשכת התורה והמצוות אל הדברים הגשמיים, כדי להחזיק את האדם, כמו מי שמחבק אדם מאחור כדי שלא יפול.

הערת קה"ת

תו"א פו, א.

83 וע"פ והארץ הדום רגלי

שם אומר אדמו"ר הזקן שכנסת ישראל נקראת "רגלי", ולרגל יש יתרון על הראש: הרגליים הולכות ונושאות את הראש אל יעדו, והראש תלוי בהן.

הערת קה"ת

תו"א א, ב.

84 והארץ הדום רגלי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי". זהו פתיח של מאמר בתורה אור העוסק בנשמה כ"רגלי".

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֶדֶם רַגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּלִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 ע"פ חגרה בעוז מתניה

אור התורה על מאמר זה מזהה את ההפניה כתחילת איגרת הקודש, על "חגרה בעוז מתניה".

הערת קה"ת

באוה"ת כאן ע' תקפה מציין: "כמ"ש באגה"ק בתחלתו ע"פ חגרה בעוז". וראה ביאור על זה הנדפס בליקוט פירושים ומ"מ — חיתריק לאגה"ק סי' א. ובסה"מ תקס"ג ע' ל ואילך.

86 חגרה בעוז מתניה

"חגרה בעוז מתניה". על פסוק זה מובא בטקסט הסבר כיצד המותניים נושאות את הגוף.

Proverbs 31:17 משלי ל"א:י"ז

חֲגֹרָה בְּעוֹז מִתְּנִיָּה וְתֹאמֶץ זְרוֹעֶתֶיהָ:

She girdeth her loins with strength, And maketh strong her arms

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

87 הללו לשון בהילו

"בהילו נרו עלי ראשי". את המילה "בהילו", שפירושה "זרח", דורשים כרמז ל"הללו".

Job 29:3 איוב כ"ט:ג

הערת קה"ת

איוב כט, ג.

88 בדי"ה להבין ענין טמטום הלב

ההערה מציינת זאת כמקור למאמר על אטימות הלב.

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' רפב. אוה"ת ויקרא ע' תעח. תורת שמואל — תרכ"ו ע' פ.

89 זכר רב טובך

"זיכירו רב טובך". העולמות הם רק "זיכרון" לטובו של ה'.

Psalms 145:7 תהילים קמ"ה:ז

זָכַר רַב־טוֹבְךָ יַפְיֵעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנְּנוּ:

They shall utter the fame of Thy great goodness, And shall sing of Thy righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ז.

90 ולהודיע לבני האדם

"להודיע לבני האדם גבורותיו". את "גבורותיו" מפרשים כצמצומים

96 נער הייתי גם זקנתי

"נער הייתי וגם זקנתי". במאמר ההוא הפסוק מתפרש כמתייחס לעליית מסטרון בשבת.

Psalms 37:25 תהילים ל"ז:כ"ה

נער הייתי גם זקנתי ולא ראתי צדיק נעזב וזרעו מבקש להם:

I have been young, and now am old; yet have I not seen the
righteous forsaken, nor his seed begging bread

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 במה מענגו

"במה מענגו?" הגמרא מונה את המאכלים שבהם מענג אדם את השבת.

Shabbat 118b:2 שבת קי"ח ב'בי

... עונג זה אינו יודע מהו. כשהוא אומר "וקראת לשבת עונג" — הרי אומר זה עונג שבת. כמה מענגו? רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין. רב חייה בר אשי אמר רב: אפילו דקר מועט, ולכבוד שבת עשאו — הרי זה עונג. מאי היא? אמר רב פפא: כסא דהרסנא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קיח, ב.

98 וחנוך היי תופר מנעלים

ההערה מפנה את הקורא לדיון קודם במאמר חז"ל שחנוך היה תופר מנעלים, ולמקורות המצוינים שם.

הערת קה"ת

ע"ל בשלח (במדבר) (נט, א). וש"נ. [כ].

99 מה יפו פעמיך בנעלים

"מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב". "בת נדיב" היא בתו של אברהם.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז'ב'

מה יפּו פעמיך בנעלים בת נדיב חמוקי ורכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter!
The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The
work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ז, ב.

100 ויעש כוי כתנות עור

"ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם". תפקידו של האדם הוא לברר את ה"עור" הזה.

Genesis 3:21 בראשית ג'כ"א

ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם:

And the L-RD G-d made for Adam and for his wife garments
of skins, and clothed them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג, כא.

101 בדיה ואלה המשפטים

ההערה מציינת שהמאמר נמצא בתורה אור; הטקסט מביא אותו בעניין פירוש "שש שנים יעבוד".

הערת קה"ת

המאפשרים לעולמות להתקיים.

Psalms 145:12 תהילים קמ"ה:י"ב

להודיע לבני האדם גבורתיו וכבוד הדר מלכותו:

To make known to the sons of men His mighty acts, And the
glory of the majesty of His kingdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יב.

91 הערת קה"ת מפנה Leviticus 6:1-8:36 למילים האלה.

Leviticus 6:1-8:36 ויקרא ו'א-ח:ל"ו

פסקה 7

92 עולת שבת בשבתו

"עולת שבת בשבתו, מלבד עולת התמיד". הובאה לשם עליית העולמות בשבת.

Numbers 28:10 במדבר כ"ח:י'

עלת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה:

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the con-
tinual burnt-offering, and the drink-offering thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כח, י'.

93 כי בו שבת

"כי בו שבת מכל מלאכתו". שבת היא הזמן שבו העולמות עולים.

Genesis 2:3 בראשית ב'ג'

ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות:

And G-d blessed the seventh day, and hallowed it; because
that in it He rested from all His work which G-d in creating
had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 צאינה וראינה

שם מזוהה אנוש, "אדם בן תמותה", עם מט"ט, המלאך שעליו נאמר "נער הייתי גם זקנתי"; הוא נמשל לעשב שנקצר וצומח מחדש, והוא מלביש את האור הנמשך בששת ימי החול.

הערת קה"ת

לעיל כה, א.

95 צאינה וראינה

"צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה". זו פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג'יא

צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king
Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath
crowned him in the day of his espousals, And in the day of
the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בתו"א שם.

102 ואלה המשפטים

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". זו פתיחת המאמר בתורה אור שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 21:1 שמות כ"א:א'

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

Now these are the ordinances which thou shalt set before them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 שש שנים יעבוד

"שש שנים יעבוד, ובשביעית יצא לחופשי". הפסוק המתבאר במאמר ההוא.

Exodus 21:2 שמות כ"א:ב'

כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא להפשי חנם:

If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 אעשה לו עזר

"אעשה לו עזר כנגדו". פסוק ממאמר אחר שאליו מתייחס הטקסט.

Genesis 2:18 בראשית ב':י"ח

ואמר ה' אלקים לא־טוב הִיֹת האָדם לבדו אֶעֱשֶׂה־לוֹ עֶזְרָא כְּנֶגְדּוֹ:

And the L-RD G-d said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה יִשְׂרָאֵל עד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנְךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

106 המדרש על הפסוק "בת נדיב": זו בתו של אברהם, שנקרא נדיב.

Shir HaShirim Rabbah 7:2:3 שיר השירים רבה ז':ב:ג'

בת נדיב, בתו של אברהם שנקרא נדיב, היאך מה דאת אמר (תהלים מז, י'): נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם וגו'. חמוקי ירכיך, אמר רבי יוחנן כל חטטין ופרנגין שישאל מחטין ומתפרנגין בעולם הזה, בזכות מילה שנתנה בין ירכים. אמר רבי היא מה ראו חכמים לקבץ רופא בכרכה שמינית, כנגד המילה שנתנה בשמיני, הלא הוא דכתיב (מלאכי ב, ה): בריתי היתה אתו החיים והשלוש וגו'. כמו חלאים, כמה חללים מתחת ידיה, כמה תינוקות ...

Daughter of a nobleman," the daughter of Abraham who was called noble, just as it says: "The noblemen of the people have assembled, the people of the G-d of Abraham..." (Psalms 47:10). "Your rounded thighs," Rabbi Yohanan said: All the luxuries and delicacies in which Israel luxuriates, and enjoys in this world, are by the merit of circumcision, which is between the thighs. Rabbi Hiyya said: What did the Sages see that led them to establish healing in the eighth

blessing? prayer. It corresponds to circumcision, which was ... given [to

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

107 וישכם אברהם בבקר

הערת קה"ת מפנה לGenesis 3:21 למילים האלה.

Genesis 3:21 בראשית ג':כ"א

הערת קה"ת

בראשית ג, כא.

108 וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו

"ואברהם השכים בבוקר וחבוש את חמורו". יש לקרוא זאת כאן כחסד העליון של אברהם, שמאיר בכל בוקר כדי שנוכל להתפלל.

Genesis 22:3 בראשית כ"ב:ג'

וישכם אברהם בבקר ויחבל את־חמרו ויקח את־שני נעריו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל־המקום אשר־אמר־לו האלקים:

And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which G-d had told him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 משינתו שהוא אחד מס'

"השינה היא אחד משישים במיתה". הקימה מן השינה היא התחלה חדשה, הזקוקה לכוח מלמעלה.

Berakhot 57b:14 ברכות נ"ז ב:י"ד

ששה דברים סימן יפה לחולה, אלו הן: עטוש, זיעה, שלשול, קרי, ושינה, וקלום. עטוש — דכתיב: "עטיושתי תהל אורי". זיעה — דכתיב: "בזעת אפך תאכל לחם". שלשול — דכתיב: "מהר צעה להפתח ולא ימות לשחת". קרי — דכתיב: "יראה ורע יאריך ימים". שינה — דכתיב: "ישנתי אז נוח לי". קלום — דכתיב: "ותחלימיני והחיניני".

Six things are a favourable symptom in an invalid : sneezing, perspiration, abdominal motion, seminal emission, sleep and a dream. "Sneezing" — for it is written, "His sneezings flash forth light" (Job xli. 10). "Perspiration" — for it is written, "In the sweat of thy face shalt thou eat bread" (Gen. iii. 19). "Abdominal motion" — for it is written, "He that is bent down shall speedily be loosed ; and he shall not go down dying into the pit" (Is. li. 14). "Seminal emission" ... , — for it is written

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות נו, ב.

110 אז ישיר ישראל

"אז ישיר ישראל את השירה הזאת". זו פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Numbers 21:17 במדבר כ"א:י"ז

אז ישיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלֵי בָאָר עָנוּ־לָהּ:

Then sang Israel this song: Spring up, O well—sing ye unto it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

115 מה יפו פעמיך בנעלים

על דברי אברהם "עד שרוך נעלי": אלו הם הפעמים, כמו בפסוק "מה יפו פעמיך בנעלים".

Bereshit Rabbah 43:9 בראשית רבה מ"ג:ט'

... וחוט של סקרא חוגרו באמצ, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ועד שרוך נעל, אלו פעמי רגלים, היך מה דאת אמר (שיר ו): מה יפו פעמיך בנעלים. בלעדי רק אשר אכלו הנערים, הה"ד (שמואל א ל): ויען כל איש רע ובלעל, מהאנשים אשר הלכו עם דוד, ויאמרו: יען אשר לא הלכו עמי, לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו, כי אם איש את אשתו ואת בניו, וינהגו וילכו, ויאמר דוד: לא תעשון כן אחי! את אשר נתן ה' לנו וישמור אותנו ויתן את הגדוד הבא עלינו בידינו, ומי ישמע לכם ...

The king of Sodom said to Abram: Give me the people, and "take the property for yourself" (Genesis 14:21). "Abram said to the king of Sodom: I have raised my hand to the L-rd, G-d Most High, master of heaven and earth" (Genesis 14:22). "The king of Sodom said to Abram: Give me the people... Abram said to the king of Sodom: I have raised [harimoti] my hand..." - Rabbi Yehuda, Rabbi Nehemya, and the Rabbis, Rabbi Yehuda said: He rendered it as teruma, for ... himself. just as it says: "You

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

116 מה יפו פעמיך בנעלים

ישראל נמשלה לבתו האהובה של מלך, שאותה נשא המלך מעבר לנהר בכרכרתו שלו, ככתוב: "מה יפו פעמיך" — הכול בזכות אברהם.

Shemot Rabbah 15:10 שמות רבה ט"ו:י'

... משל למה היתה כנסת ישראל דומה? למלך שהיתה לו בת אהובה. נתונה בעבר הנהר, פשט המלך את ידו והעבירה והושיבה בקרונין שלו, שנאמר (שיר ז, ב): מה יפו פעמיך. (ש ו, יב): לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב (תהלים עח, כז): וימטר עליהם כעפר שאר. (שם קו, ט): ויוליכם בתהומות (שמות יג, כא): וה' הולך לפניהם יומם. הכל בזכות אברהם, שנאמר (תהלים קה, מב-מד): כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון ויתן להם ארצות גוים. למה? (שם שם, למה): בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצורו:

Another interpretation: "This month shall be for you" - that is what is written: "[He brought out His people with joy and his chosen ones with gladness.] He gave them lands...so that they would observe His statutes" (Psalms 105:43-45). G-d brought the plagues upon the Egyptians: "He sent darkness, and it was dark" (Psalms 105:28); He gradually lowered [the darkness] until it reached Egypt. "Egypt rejoiced at their departure" (Psalms 105:38) - it is analogous to a king whom everyone honored. To what degree did they honor him? To ... the

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

111 כרוה נדיבי העם

"הבאר אשר חפרוה שרים, כרוה נדיבי העם". את "נדיבי העם" מפרשים כאן כאבות.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִשְׁעָנֵתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה: The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And ;from the wilderness to Mattanah
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 כרוה נדיבי העם

בוהר, על "כל נדיב לבו", האבות מכונים "נדיבים", כמו בפסוק: "נדיבי העם כרוה — אלו האבות".

Zohar, Vayakhel 4:48-5:58 ספר הזהר, ויקהל ד':מ"ח-ה':נ"ח

The next words, "Whosoever is of a noble heart", are an allusion to the four superior legions that contain within themselves all the other legions; it is these who issue forth with the exalted patriarchs called "nobles", as in the passage, "which the nobles of the people delved" (Num. 21, 18), indicating the patriarchs

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

113 כל נדיב לב יביאה

"קחו מאתכם תרומה לה', כל נדיב לבו יביאה". הפסוק מתבאר בסוף המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 35:5 שמות ל"ה:ה'

קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל נָדִיב לִבּוֹ יָבִיֵּאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת:

Take ye from among you an offering unto the L-RD, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the L-RD'S offering; gold, and silver, and brass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 מה יפו פעמיך בנעלים

מכיוון שאברהם אמר "מחוט ועד שרוך נעלי", וסירב לקחת משללו של מלך סדום, ה' משבח את בניו במילים "מה יפו פעמיך בנעלים".

Shemot Rabbah 41:2 שמות רבה מ"א:ב'

... אתה אמרת: עד שרוך נעל, בו בלשון אני מקלס את בניך, שנאמר (שם ז): מה יפו פעמיך בנעלים. הוי, מתן אדם ירחיב לו. דבר אחר: מתן אדם ירחיב לו, אלו ישראל. בשעה שאמר להם משה להביא נדבה למשכן, מה כתיב (שמות לו): והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר. אמר רבי יוחנן: לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן. מה זכו להרחיב הקב"ה את גבולו? שנאמר (דברים יב): כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך, של כל אחד ואחד. הוי, מתן אדם ירחיב לו. ר' יונתן אומר: ג' דברים נתנו מתנה: ...

Another matter, "He gave to Moses," that is what is written: "A person's giving expands for him [and will bring him before great men]" (Proverbs 18:16). A gift that a person gives from his own [possessions] expands for him. There was an incident involving Avin the deceiver but is found elsewhere in the midrash (see Tanḥuma, Re'eh 5; Vayikra Rabba 5:4; see here in Etz Yosef). Avin would create the impression that he was not donating to charity, and would then clandestinely ... match the sum donated by everyone else. When

117 ויקח קרח

”ויקח קרח”. פתיחת המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Numbers 16:1 במדבר ט"ז:א

וַיִּקַּח קֹרַח בְּרִיזְחָר בֶּן־קֹהָת וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן:

Now Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, with Dathan and Abiram, the sons of Eliab, and On, the son of Peleth, sons of Reuben, took men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

118 חמוקי ירכיך

הגמרא שם דורשת את "חמוקי ירכיך" על החללים שמתחת למזבח; הטקסט מצטט שם את רש"י, המסביר ש"חמוקי" הם "מקומות נסתרים".

Sukkah 49a:2 סוכה מ"ט א:ב

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שיתין, מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר: "חמוקי ירכיך כמו חללים מעשה ידי אמן". "חמוקי ירכיך" — אלו השיתין. "כמו חללים" — שמחוללין ויורדין עד התהום. "מעשה ידי אמן" — זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא. תנא דבי רבי ישמעאל: "בראשית", אל תיקרי "בראשית", אלא "בראשית".

Rabbah b. Bar Hana said in the name of R. Yohanan: The pits were created during the six days of creation, for it is said, "The roundings of your thighs are like the links of a chain the work of the hands of a skilled workman" (Song of Songs 7:2): "The rounding of your thighs" refers to the pits; implies that they are "like the links of a chain (חללים)" carved out and descend to the abyss; "the work of (מחוללים) the hands of a skilled workman" means that they

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

119 חמוקי ירכיך כמו חללים

החלק השני של הפסוק שבמאמר: "חמוקי ירכיך כמו חללים, מעשה ידי אמן".

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז:ב

מִה־יָפוּ פַעְמִיךָ בְּנָעָלִים בַּת־נָדִיב חֲמוּקֵי יָרְכִיךָ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדֶי אִמָּן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ז, ב.

120 במחוקק במשענותם

"עם מחוקק במשענותם". הפסוק מן הדרוש שאליו מתייחס הטקסט, העוסק בצדקה מתוך יגיע כפיו של האדם.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

בְּאֵר חֲפְרוּהָ שָׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲקָק בְּמַשְׁעָנָתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה: The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 ברגליו יש ג' פרקין

הערת קה"ת מפנה לזohar I, 241a למילים האלה.

Zohar I, 241a זח"א רמא, א

הערת קה"ת

ראה זח"א רמא, א.

122 כששאלו אותו מה הוא דורש מ"חמוקי ירכיך", רבי חייא "דרש זאת על צדקה" ועל מעשי חסד, בהתאם ל"ירכיים" הנסתרות שבפסוק.

Moed Katan 16b:9 מועד קטן ט"ז ב:ט

וְרַבִּי חֲיִיא, הָאֵי "חֲמוּקֵי יָרְכִיךָ" מָאי עָבִיד לָהּ? מוּקֵי לָהּ בְּצִדְקָה וּבְנִמְלִיּוֹת חֲסִידִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

123 וחלי כתם

"טבעת זהב וחלי כתם". "חלי", צורת היחיד של "חללים", הוא תכשיט.

Proverbs 25:12 משלי כ"ה:י"ב

כֹּה־יִהְיֶה וְחֲלִי־כֶתֶם מוֹכִיחַ כֶּתֶם עַל־אָזְן שְׂמֹעַת:

As an ear-ring of gold, and an ornament of fine gold, So is a wise reprove upon an obedient ear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 טוטפת וסרביטין

המשנה מונה טוטפת וסרביטין בין תכשיטי הראש שאישה אינה רשאית לצאת בהם לרשות הרבים בשבת, אלא אם הם תפורים.

Mishnah Shabbat 6:1 משנה שבת ו:א

במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה. לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה. ולא תטבל בהן עד שתתפרם. ולא בטטפת ולא בסנבוטין בזמן שאינן תפורין. ולא בכבול לרשות הרבים. ולא כעיר של זהב, ולא בקטלא, ולא בננמים, ולא בטבעת שאין עליה חותם, ולא במחט שאינה נקובת. ואם יצאת, אינה חייבת חטאת:

With what may a woman go out and with what may she not go out? A woman may not go out wool ribbons, nor with flax ribbons, nor with straps on her head. Nor can she immerse with them on unless she loosens them. Nor [may she go out] with a frontlet [on her forehead], nor with bangles if they are not fastened to her cap; nor with a cap [under the head-dress] into the public domain. Nor [may she go out] with a ... golden [ornament in the shape of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain)

125 וילבש צדקה

"וילבש צדקה כשריון, וכובע ישועה בראשו". הצדקה נעשית כתר על הראש.

Isaiah 59:17 ישעיהו נ"ט:י"ז

וַיִּלְבֹּשׁ צִדְקָה כְּשָׂרְיוֹן וְכֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרָאשׁוֹ וַיִּלְבֹּשׁ בְּגָדֵי נָקָם תִּלְבָּשֶׁת וַיַּעַט בְּמַעֲלֵל קִנְיָאָה:

And He put on righteousness as a coat of mail, And a helmet of salvation upon His head, And He put on garments of vengeance for clothing, And was clad with zeal as a cloak

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נט, יז.

חיים.

Eruvin 13b:10-11 עירובין י"ג ב:י"א

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: הלכה כמותנו, והללו אומרים: הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונים דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 11

132 תען לשוני אמרתך

"לשוני תשיב אמרתך, כי כל מצוותיך צדק". כאן הכוונה לתורה הנמשכת באמצעות המצוות, הנקראת צדקה.

Psalms 119:172 תהילים קי"ט:קע"ב

תען לשוני אמרתך כי כל מצוהיך צדק:

Let my tongue sing of Thy word; For all Thy commandments
.are righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיט, קעב.

133 בפ"ג דסוכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לה, ב. [כ].

134 וצדקה תהי לנו כי נשמור

"והיה לנו לצדקה, כי נשמור לעשות את כל המצווה הזאת". כל המצוות נקראות צדקה.

Deuteronomy 6:25 דברים ו:כ"ה

וצדקה תהיה לנו כיינשמר לעשות את כל המצווה הזאת לפני
Havayah אלקינו כאשר צונו:

And it shall be righteousness unto us, if we observe to do all
this commandment before the L-RD our G-d, as He hath
'commanded us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כה.

135 בד"ה צאינה וראינה

שם, "העטרה שעטרה לו אמו" היא רצון ה', שהוא מלביש בתורה ובמצוות כמעשה של חסד וצדקה; לכן כל המצוות נקראות צדקה, כפי שנאמר "תען לשוני אמרתך, כי כל מצוותיך צדק" ויצדקה תהיה לנו".

הערת קה"ת

לעיל כב, א.

136 צאינה וראינה

"צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו". זהו המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג:י"א

צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום
חתנתו ובוים שמחת לבו:

126 ובפי וישב בד"ה בכ"ה בכסלו

במאמר זה לחנוכה מסביר אדמו"ר הזקן שהצדקה, שבה אדם נותן מיגיע כפיו את חיות נפשו, היא ביטול היש לאין, ושהיא ממשכה מלמעלה את הפנימיות של אור אין סוף עצמו; הדבר מתאים לעטרה שהצדקה יוצרת כאן.

הערת קה"ת

תו"א כט, ד. וראה שערי אורה יד, א.

127 ברוא דכתי' חמוקי ירכיך כמו חלאים

הוזהר על ההיכלות בפרשת פקודי מדבר על רוח ש"נוטלת למעלה ונוטלת למטה", "כסוד מה שכתוב: 'חמוקי ירכיך כמו חלאים'".

Zohar, Pekudei 47:515-525 ספר הוזהר, פקודי מ"ז:תקט"ו-תקכ"ה

128 ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים

"ראשו כתם פז, קווצותיו תלתלים". הקישוטים שבראש שלמעלה, הנקראים התורה שכתב והתורה שבעל פה.

Song of Songs 5:11 שיר השירים ה:י"א

ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים שחרות כעורב:

His head is as the most fine gold, His locks are curled, And
.black as a raven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

129 להחיות רוח שפלים

"אני שוכן במרום ובמקום קדוש, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים". נתינה לעניים מחיה את השפלים, וה' שוכן עמם.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת ידכא
ושפליהו להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eter-
nity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place,
With him also that is of a contrite and humble spirit, To re-
vive the spirit of the humble, And to revive the heart of the
.contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו

דברי רבי יוסי, שמי שאומר שיש לו תורה בלבד — אפילו תורה אין לו, שכן מי שאינו מקיים את התורה אינו יכול ללמוד אותה באמת.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב:ד'-ה'

ערבי שלציון — דעבדי שלוף דוץ. תוקע עצמו לדבר הלכה — דתנא,
רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה — אין לו תורה. פשיטא! אלא:
כל האומר אין לו אלא תורה — אין לו אלא תורה. הא נמי פשיטא!
אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא? אמר רב פפא, אמר קרא:
"ולמדתם וגעשיתם" — כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו
בעשיה אינו בלמידה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

131 דברי אלקים חיים

"אלו ואלו דברי אלקים חיים". התורה הנמשכת למטה נעשית דברי אלקים

NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came
:into Egypt with Jacob; every man came with his household
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

142 אמן

הזוהר על "ואחיה אצלו אמונ": יש לקרוא לא "אמונ" אלא "אומן"; ה' הביט
בתורה, שהיא ה"אומן" שלו, וברא את העולם.
Zohar, Terumah 59:630-61:640 ספר הזוהר, תרומה נ"ט:תר"ל-
ס"א:תר"מ

143 מעשה ידי אמן

המדרש מצטט את "מעשה ידי אומן" של אברהם, שבא לפני ה' ב"אומנות"
של מילים, כפי שנאמר: "ויגש אברהם".
Shemot Rabbah 47:9 שמות רבה מ"ז:ט'
דבר אחר: כתב לך - כל הצדיקים באו באומניות על הקב"ה. באברהם
כתיב (שיר ז): מה יפו פעמיך בנעלים מעשה ידי אמן, בא באומניות,
ויגש אברהם. וכן דוד אומר (תהלים לב): חטאתי אודיעך, בתחלה
עשה אותו חטא אחד, ועון אחד, ולבסוף אמר: ואתה נשאת עון חטאתי
סלה. וכן משה קטרג על ישראל, שנאמר: אנא חטא העם הזה חטאה
גדולה, כשראו מלאכי חבלה שהוא מקטרג אותן, אמרו: לא יהיה לנו
עסק לקטרג כל ימים שזה מקטרג, יפלו ביד זה, שלא יעמדו אבותיהם
עלינו, למה קטרגתם את בנינו?! נסתלקו מלאכי חבלה, כשראה ...
Another matter, "write for yourself" - all the righteous came
to the Holy One blessed be He with craftiness. Regarding
Abraham, it is written: "How fair are your steps in sandals...
the handiwork of a craftsman" (Song of Songs 7:2). He came
with craft: "Abraham approached, [and he said: Will You de-
stroy even the righteous with the wicked?]" (Genesis 18:23).
Likewise, David says: "I acknowledged my sin to You; [I did
not hide my iniquity]" (Psalms 32:5). Initially he presented
... :it as one sin and one iniquity, but ultimately he said
Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

144 הערת קה"ת מפנה לMoed Katan 16b למילים האלה.

Moed Katan 16b מועד קטן ט"ז ב

145 על מי שמקריאים לפניו הלל נאמר: "עונה אחריהם מה שהם אומרים".
אדמו"ר הזקן מפרש "לשוני תשיב" במובן זה.

Mishnah Sukkah 3:10 משנה סוכה ג"י

מי שְׁהִיָּה עֶבֶד או אִשָּׁה או קֶטָן מְקַרֵּין אוֹתוֹ, עוֹנָה אַחֲרֵיהֶן מִה שֶׁהֵן
אוֹמְרִין, וְהָיָה לוֹ מֵאָרָה. אִם הָיָה גָדוֹל מְקַרֵּא אוֹתוֹ, עוֹנָה אַחֲרָיו
הַלְלוּיָהּ:

One for whom a slave, or a woman, or a minor were reading
[the Hallel] for them, he must repeat what they say after
them, and it shall be a curse upon him. If an adult was read-
"ing for him, he repeats after him, "Halleluyah
Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishna
(Public Domain)

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king
Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath
crowned him in the day of his espousals, And in the day of
the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר

"למה נמשלו דברי תורה לירך? לומר לך: מה הירך בסתר, אף דברי תורה
בסתר".

Sukkah 49b:7-8 סוכה מ"ט ב:ז-ח'

תנא דבי רב ענן, מאי דכתיב: "חמוקי ירכיך" — למה נמשלו דברי
תורה כירך? לומר לך: מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר. והיינו
דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב: "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש
מך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך". "עשות
משפט" — זה הדין, "ואהבת חסד" — זו גמילות חסדים, "והצנע לכת
עם אלקיך" — זו הוצאת חמת והכנסת כלה לחופה. והלא דברים קל
וחומר: ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא, ...

The School of R. Anan taught: It is written, "The roundings
of your thighs" (Song of Songs 7:2). Why are the words of the
Torah compared to the thigh? To teach you that just as the
thigh is hidden, so should the words of the Torah be hidden.
And this is what R. Elazar said: What is the implication of the
text, "It has been told to you, O man, what is good, and what
the L-rd requires of you: Only to do justly, and to love mercy,
... and to

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

138 וברייתא הוא ענין לבר

בזוהר על פרשת פקודי נאמר שהסודות שנדחקו אל מחוץ לקודש הפנימי
הגיעו אל ה"ירכיים", לחוץ, ושם, מחוץ לירכיים, שוכנות הברייתות.

Zohar, Pekudei 51:734-743 ספר הזוהר, פקודי נ"א:תשל"ד-תשמ"ג

139 ששים המה מלכות

"ששים המה מלכות". כך נפתח המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו':ח'

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

There are threescore queens, And fourscore concubines,
And maidens without number

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

140 ויצא יצחק לשוח בשדה

"ויצא יצחק לשוח בשדה". כך נפתח המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Genesis 24:63 בראשית כ"ד:ס"ג

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים
באים:

And Isaac went out to meditate in the field at the eventide;
and he lifted up his eyes, and saw, and, behold, there were
camels coming

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

141 ואלה שמות

"ואלה שמות". פתיחתו של מאמר שהטקסט מפנה אליו.

Exodus 1:1 שמות א':א'

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:

tioned [this double allowance of] barley. And he must give her half a kav of beans, half a log [a specific unit of volume] of oil, a kav of dried figs, or a maneh [the weight of 100 dinars] pressed figs. And if he doesn't have

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain)

146 הערת קה"ת מפנה לGenesis 28:10-32:3 למילים האלה.

Genesis 28:10-32:3 בראשית כ"ח:י"ג-ל"ב:ג

פסקה 12

147 בשמחה ובטוב לבב

"מפני שלא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". השמחה היא בלב, ואת כל המצוות צריך לקיים בשמחה.

Deuteronomy 28:47 דברים כ"ח:מ"ז

תחת אשר לא־עבדת את־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֵב כָּל:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyfulness, and with gladness of heart, by reason of the abundance of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כח, מז.

148 כי הדם הוא הנפש

"כי הדם הוא הנפש". הנפש הבהמית שוכנת בדם, והטקסט קושר בין צלילותו או עכירותו לבין שמחה ועצבות.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב:כ"ג

רק חֹזֵק לִבִּיתִי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר:

Only be steadfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

149 אל ירע לבבך בתתך לו

"נתן תיתן לו, ולא ירע לבבך בתיתך לו". גם צדקה צריך לתת בשמחה.

Deuteronomy 15:10 דברים ט"ו:י

נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יִרַע לִבְּךָ בְּתַתֶּךָ לוֹ כִּי בְּגִלְלֵי הַדֶּכֶר הַזֶּה יִכְרַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל־מְשַׁלְּחֶיךָ:

Thou shalt surely give him, and thy heart shall not be grieved when thou givest unto him; because that for this thing the L-RD thy G-d will bless thee in all thy work, and in all that thou puttest thy hand unto

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טו, י.

150 בין הדברים שהבעל מספק לאשתו: "ונעליים ממועד למועד". הטקסט קושר זאת ליופיים של ה"נעליים" בשלוש הרגלים.

Mishnah Ketubot 5:8 משנה כתובות ה':ח'

הַמְשִׁירָה אֶת אִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי שְׁלִישׁ, לֹא יִפְחַת לָהּ מִשְׁנֵי קֶבֶין חֲטִיף, אוּמָרְבָּעָה קֶבֶין שְׁעוּרִים. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, לֹא פָסַק לָהּ שְׁעוּרִים אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהִיהָ סְמוּךְ לְאָדָם. וְנוֹתֵן לָהּ חֲצִי קֶבֶטְנִית וְחֲצִי לֶג שָׁמֹן, וְקֶבֶט גְּרוּגְרוֹת, אוּמָנָה דְּבִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ, פּוֹסֵק לְעֻמָּתָן פְּרוֹת מִמָּקוֹם אֲחֵר. וְנוֹתֵן לָהּ מִשָּׁה, מִפֶּזֶן, וּמִחֲצָלֶת. וְנוֹתֵן לָהּ כֶּפֶה לְרֹאשָׁהּ, וְחֲגוּר לְמַתְנֶיהָ, וּמִנְעָלִים מִמוּעֵד לְמוּעֵד, וְכָלִים שֶׁל חֲמִשִּׁים זָוָה מִשְׁנָה לְשָׁנָה. וְאֵין נוֹתֵנֶיהָ לָהּ, לֹא חֲדָשִׁים בְּיָמוֹת הַחֲמָה, ...

One who provides for his wife through a third party, he may not [provide] her with less than two kav [a specific unit of volume] of wheat or four kav of barley [a week]. Rabbi Yossi said, "Only Rabbi Yishmael, who resided near Edom, appor-

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Mikraot Gedolot (Public Domain); London "Chaldee Paraphrase," 1871 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain); Eighteen Treatises from the Mishnah (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). להלן המקור: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיוזם חנינמי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/34/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/34/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק